"HISTORISCHE VERENIGING OUD-SCHIPLUIDEN"

JAARVERSLAG

1997 - 1998

OPGERICHT 1970

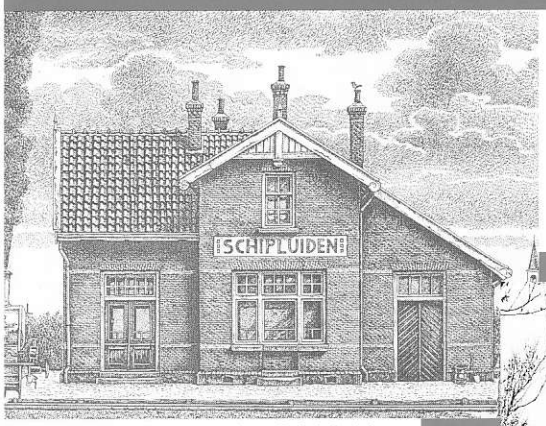

Museum Het Tramstation Schipluiden

Kerkdorp 't Woudt

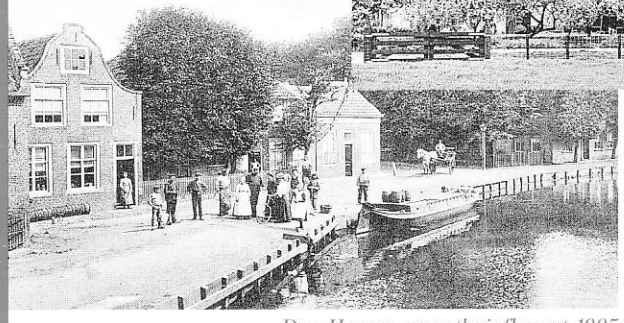

Den Hoorn, prentbriefkaart 1905

Inleiding

Het eerste waaraan de schrijver Maarten 't Hart denkt als 'Schipluiden' wordt genoemd, is de trambrug. In tweede instantie noemt hij de molen. Het zijn twee beeldbepalende elementen, die een reiziger komend vanuit Maassluis op zijn netvlies vasthoudt. Voor de bouw van Rozemarijn werd ook de N.H. kerk als opvallend bouwwerk genoemd. Het was bijzonder dat de oude kerk aan de rand van het dorp lag. Opgravingen hebben duidelijk gemaakt dat vóór 1400 deze situatie anders was. Er stond aanvankelijk ook bebouwing ten noorden van de kerk. De komst van de Kerkpoldermolen, mogelijk de oudste windwatermolen van Zuid-Holland, verhinderde na 1411 dat er binnen de windvang huizen werden gebouwd. Deze situatie is, zoals bekend, tot ver in de twintigste eeuw zo gebleven. Nu loopt er een discussie hoe hoog er binnen de windvang van molen Korpershoek, op de voormalige sportvelden, kan worden gebouwd. De komst van de jachthaven, met inmiddels een woning, en de hoge beplanting tasten aan de zuidzijde van het dorp het vrije zicht op de trambrug en molen aan.

De herkenbaarheid van Schipluiden voor passanten neemt af. Gelukkig bezitten we nog de Valbrug en de karakteristieke geveltjes langs de Dorpsstraat en de Vlaardingsekade. Dankzij particulier initiatief is hier de laatste decennia heel wat verbeterd. Het zou een goede zaak zijn als bij de toegangen van het dorp op de bezienswaardigheden in de kern van Schipluiden wordt gewezen.

Wat 't Woudt te bieden heeft, is vanaf de Woudseweg nog altijd goed waar te nemen. Weinig gemeenten in West-Nederland beschikken over zo'n gaaf cultuurhistorisch kleinood. Toch is er ook op 't Woudt de laatste decennia veel verdwenen, zoals bomen, hooibergen, een oude stal en een karnmolen. Gelukkig heeft de gemeente een aantal subsidianten gevonden om de unieke achttiende-eeuwse druivenmuur te restaureren.

Ondanks alle nieuwbouw blijft de Dijkshoornseweg in Den Hoorn de hoofdverkeersader. Van het karakteristieke dijkweggetje uit de twaalfde eeuw is weinig meer over, maar de bocht in deze weg, nabij de Woudselaan, houdt de naamsoorsprong in herinnering. Terecht pleiten bewoners van het Harnaschgebied voor handhaving van een aantal historisch gegroeide bouwpatronen.

Schipluiden, Den Hoorn en 't Woudt waren vanouds geliefde plaatsen voor tekenaars en schilders uit de omliggende steden. Zij bezochten graag het platteland om landelijke tafereeltjes en dorpsgezichten vast te leggen. Jongkind, de schilders van de Haagse school en een aantal navolgers, zoals Derkzen van Angeren en Heesterman, maakten in deze omgeving veelvuldig schetsen, die ze vervolgens op hun atelier uitwerkten in etsen, aquarellen en olieverfschilderijen. Naast de gebruikelijke bijdragen besteden we in dit jaarverslag in woord en beeld aandacht aan verschillende kunstenaars die hier in het verleden hebben gewerkt. Hun werk bevindt zich thans in musea of in particuliere collecties. Soms is er iets te koop. Graag zou de Historische Vereniging Oud-Schipluiden over fondsen beschikken om tot verwerving van een aantal karakteristieke voorbeelden te komen. Mogelijk kan hiervoor een vorm van sponsering worden opgezet. Het gaat om het behoud van een stukje eigen cultuurgoed en dat moet veel Schipluidenaren aanspreken!

Onze secretaris, H. Brik, verzorgde opnieuw de lay-out van dit jaarverslag. Door de verscheidenheid aan artikelen en de vele illustraties is het weer een aantrekkelijk boekwerkje geworden. We wensen alle ontvangers van het 'jaarverslag 1997-1998' veel lees- en kijkplezier toe.

J.W. Moerman, voorzitter Historische Vereniging Oud-Schipluiden.

Schipluiden, december 1998.

INHOUD

Inleiding 1

Verslag van de secretaris 3

Museum Het Tramstation 6

Het archief en de bibliotheek van de Vereniging 8

Wat was in 1997 Schipluidense historie 11

Enkele interessante internet-sites 17

Derkzen van Angeren 22

Frederik van Frytom 27

Jan Heesterman 31

Johan Barthold Jongkind (1819 – 1891) 36

Dirk-Jan van Arum 41

Jan Schaap 42

Jan J. van der Stap 43

Reggie Scherpbier 44

Octave DeConinck 45

Aankondiging verkoop "Thiend-Gewas", Zouteveen 46

Verslag van de secretaris

H. Brik

Bestuur
Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:

voorzitter	J.W. Moerman
vice-voorzitter	O. Spinnewijn
secretaris	H. Brik
penningmeester	P.J.M. van Giesen

De coördinatoren van de verschillende commissies waren:

Bibliotheek	O. Spinnewijn
Genealogie	L.M. Varekamp
Museumgebouw	D.R. Jonker
Restauratie	J.W. Moerman
Tentoonstellingen	J.C. Brik-Heijting

De Vereniging was in het bestuur van de Stichting Tramstation Schipluiden vertegenwoordigd door mevr. M.L. ten Horn-van Nispen (secretaris), de heer A. van den Engel (penningmeester) en de heer A.A Olsthoorn (lid); in de Stichting Heropbouw Toren Keenenburg door mevr. R. Visser-Rotgans; in het Anjercomité door de heer H. Brik en in de Monumentencommissie door de heer J.W. Moerman. De contacten met het Centrum voor Streekhistorie in Honselersdijk werden verzorgd door de heer O. Spinnewijn en mevr. L.M. Varekamp.

Leden en vrienden
Aan het einde van het verenigingsjaar, op 31 augustus 1998, bedroeg het aantal leden 25, het aantal vrienden 139.
Gedurende de verslagperiode vonden de volgende mutaties plaats:
Eén vriend werd (weer) lid, twee vrienden lieten zich uitschrijven terwijl vijf nieuwe vrienden zich aanmeldden.
Mevr. A. Knip, Den Hoorn, vriend sinds 1975, overleed op 4 maart 1998.
Het totaal aantal leden + vrienden (164) nam toe met twee.

In het voorgaande jaarverslag werd vermeld dat de Vereniging in toenemende mate te kampen heeft met een tekort aan actieve leden voor het noodzakelijke werk in het museum zoals archivering en het houden van toezicht tijdens de openingsuren. Helaas is deze situatie nog niet veel verbeterd. Dit geldt vooral voor het toezicht tijdens de openingsuren.

Vergaderingen
Het verenigingsjaar liep van 1 september 1997 tot en met 31 augustus 1998.
In de verslagperiode vonden acht ledenvergaderingen plaats. Hierbij werden plannen gemaakt voor lezingen, voor nieuwe tentoonstellingen, excursies en andere activiteiten. De tentoonstellingscommissie kwam afzonderlijk bijeen.

Lezingen
Op 10 september 1997 hield mevr. M.L. ten Horn-van Nispen voor leden van de Nederlandse Bond voor Plattelandsvrouwen, afd. Schipluiden, in "De Boeg" een lezing over verkeer en vervoer in de regio.

Op 19 november 1997 hield de heer J.C. van Hartingsveldt in de Hoornbloem een lezing met dia's over de geschiedenis van het openbaar vervoer rond Schipluiden en Den Hoorn. Ca. 50 belangstellenden bezochten deze interessante lezing.

Op 14 april 1998 hield de heer J.W. Moerman in "De Boeg" te Schipluiden een dialezing met de titel *"Overzeese sporen van de Verenigde Oostindische Compagnie, een succesvol bedrijf uit de 17e/18e eeuw. Resultaat van een zoektocht langs de kusten van Afrika en Azië"*. Deze boeiende lezing werd bijgewoond door ca. 45 bezoekers.
Na afloop van deze lezing werd in de Openbare Bibliotheek in de Dorpshoeve de expositie *"Terug naar Banda"* bezocht (de geschiedenis van de nootmuskaateilanden in de Zuidelijke Molukken).

Onze voorzitter verzorgde ook dit verenigingsjaar diverse lezingen over regionaal- historische onderwerpen voor zusterverenigingen en andere groepen.

Excursies en andere activiteiten
Zaterdag 9 mei 1998 werd een historische stadswandeling door Delft gehouden, waar o.a. enkele VOC-gebouwen worden bezocht.
Deze leerzame excursie trok helaas niet meer dan 19 deelnemers.
Daar de excursies de laatste jaren slechts een zeer geringe belangstelling trekken, denkt het bestuur er over een volgende keer het nog dichterbij te zoeken.

Op 4 oktober 1997 werd een boelhuis gehouden in de "orgelloods" van de heer J. van den Ende, Willemoordseweg 3. Door afslager J. Kroes werd een groot aantal antieke voorwerpen, curiosa, oude gereedschappen etc. verkocht.

Op 24 september 1997 verscheen een nieuwsbrief voor leden en vrienden.

Publicaties van leden
In de Midden-Delfkrant verschenen van de hand van twee van onze leden de volgende artikelen:

- A.A. Olsthoorn, "Anna van Keenenburg - een historische roman".
  Jrg. 21, Nr. 3/4, p. 15-16 (1997).
  (Dit boek is aanwezig in onze bibliotheek).
- A.A. Olsthoorn, "De Delftsche Groentenveiling. Van dynamisch bedrijf tot moderne woonwijk", Jrg. 21, Nr. 3/4, p. 21-23 (1997).
  Dit artikel verscheen eveneens in *Delft op Zondag*, 18 januari 1998.
- A.A. Olsthoorn, "De rundertyphus in 1865", Jrg. 22, Nr.1, p. 13-14, (1998).
- H.P. Tetteroo, "Rijksweg 19 (A4)", Jrg. 22, Nr.1, p. 11, 1997.
- H.P. Tetteroo, "Rijksweg 19: de advocaat en het asfalt", Jrg. 22, Nr.2, p. 4-5, 1998.

Verder verschenen:
- H.P. Tetteroo, "Monument van onverschilligheid", *Delftsche Courant* 3 juli 1998.
- L.M. Varekamp, "Genealogie van de fam. Noordam", *Groot-Naaldwijk*, aug. 1998.

Overige verschenen publicaties
In augustus 1998 verscheen het rapport over de in april 1997 uitgevoerde opgraving van het terpje bij de 'Koolekit'. Bij deze opgraving hebben verscheidene leden van de Vereniging meegewerkt. Het rapport - *Een Laat-Middeleeuws terpje in de Kerkpolder, gemeente Schipluiden* - is geschreven door drs. J.Ph. Flamman, archeologisch begeleider van de reconstructie Midden-Delfland, en drs. H. van Londen.

In september verscheen het verslag van de heer P.G. Heinsbroek over zijn geologische waarnemingen bij het graven van de drie singels ten oosten van Schipluiden, bij het nieuwe sportterrein. Dit onderzoek sluit prachtig aan bij het bovengenoemde onderzoek van het terpje. Het verslag is uitgegeven door de Historische Vereniging Oud-Schipluiden. De titel luidt: *Geologische waarnemingen bij de aanleg van singels in de Kerkpolder, ten oosten van Schipluiden, mei-juli 1997.* Het bevat 18 afbeeldingen en telt 44 pagina's.

Eveneens in september verscheen, van de hand van de heer O. Spinnewijn, een boek ter gelegenheid van het 25-jarig priesterschap van de pastoor van de St. Jacobusparochie: *Van St. Michaël tot St.Jacobus. Een parochie aan de Gaag*, 155 pagina's, met 48 afbeeldingen, deels in kleur.

De beide laatstgenoemde uitgaven zijn in het museum te koop. Zie ook het kader op pag. 7.

Informatieverstrekking
Aan een aantal personen werd op verzoek informatie verstrekt over genealogie, streekhistorie en de activiteiten van de Vereniging. Scholieren en studenten werden voorzien van materiaal voor scripties. De onderwerpen betroffen in dit geval voornamelijk de Keenenburg en de W.S.M.
Enkele leden van de Vereniging hebben, ter gelegenheid van "25 jaar Bijsterveld", het jubileumcomité voorzien van informatie en documentatiemateriaal. In het gebouwtje van de IJsclub Vlietland werd ter gelegenheid van dit jubileum een ééndaagse tentoonstelling gehouden.

Financiën

Van de Gemeente Schipluiden werd een subsidie ontvangen van *f* 2.000,–.
Ook dit jaar kregen we weer een gift van *f* 200,– van de Rabobank.
Van de Stichting Gemeenschapshuis Den Hoorn werd een bijdrage ontvangen in de zaalhuur van de Hoornbloem.
De netto opbrengst van het boelhuis (*f* 3.070,–) werd gelijkelijk verdeeld tussen de Stichting Museum Het Tramstation en de Historische Vereniging Oud-Schipluiden.

Een belangrijk deel van de inkomsten van onze vereniging wordt gevormd door de bijdragen van de leden en vrienden. Het is verheugend te constateren dat een aantal van onze vrienden meer, soms aanzienlijk meer, bijdraagt dan het gevraagde minimumbedrag. Hierdoor is het mogelijk de contributie ook voor het komende verenigingsjaar op het peil van 1994 te houden. De minimale contributie bedraagt voor leden *f* 35,– en voor vrienden *f* 20,–.

De opgraving van de terp achter restaurant "De Koolekit"

Museum het Tramstation

J.C. Brik-Heijting

Inleiding
Het afgelopen verenigingsjaar is het museum – met in totaal ca. 1600 bezoekers – goed bezocht. Met name de tentoonstelling over het veilingwezen trok veel belangstelling.

Voorzieningen en aanwinsten
Na veel inspanning van dhr. D.R. Jonker is in het najaar van 1997 de renovatie van de vergaderruimte gereed gekomen De muren zijn opnieuw gestuct, het houtwerk is geschilderd en er is nieuwe vloerbedekking gelegd (de oude was nog van de vorige eigenaar). De plaatsing van een nieuwe wandkast heeft er toe bijgedragen dat deze ruimte nu optimaal kan worden benut.
Verder is in deze kamer een oprolbaar projectiescherm opgehangen, boven de luchtopname van Schipluiden. Hierdoor kunnen voor kleine groepen, ook vaak na een vergadering, dia's worden vertoond.

In de stationskamer zijn twee armaturen met elk twee spotjes geplaatst boven de kleine vitrines. Dit is een hele verbetering daar, met name 's winters, deze kamer wat somber is.

In de Keenenburgkamer is, in verband met houtrot, een dorpel onder het raam vervangen. Het komende verenigingsjaar zullen de ramen en de kozijnen worden aangepakt.

Het bestuur en de tentoonstellingscommissie stellen het nog steeds zeer op prijs indien voorwerpen en documentatiemateriaal, die betrekking hebben op Schipluiden of de autochtone bewoners, aan het museum worden geschonken.

Exposities
In het verslagjaar was nog anderhalve maand de tentoonstelling *Schipluiden in de Romeinse tijd – resultaten van recent archeologisch onderzoek* te zien (zie Jaarverslag 1996 – 1997). Met ± 1080 bezoekers een druk bezochte tentoonstelling. Wegens de grote belangstelling en de komst van enkele groepen is deze expositie met enkele weken verlengd.

Van 31 oktober 1997 t/m 4 april 1998 kon de tentoonstelling *De oude veiling – nu een Hoornse woonwijk* worden bezichtigd. Deze expositie ging over de voormalige Delftsche Groentenvei-

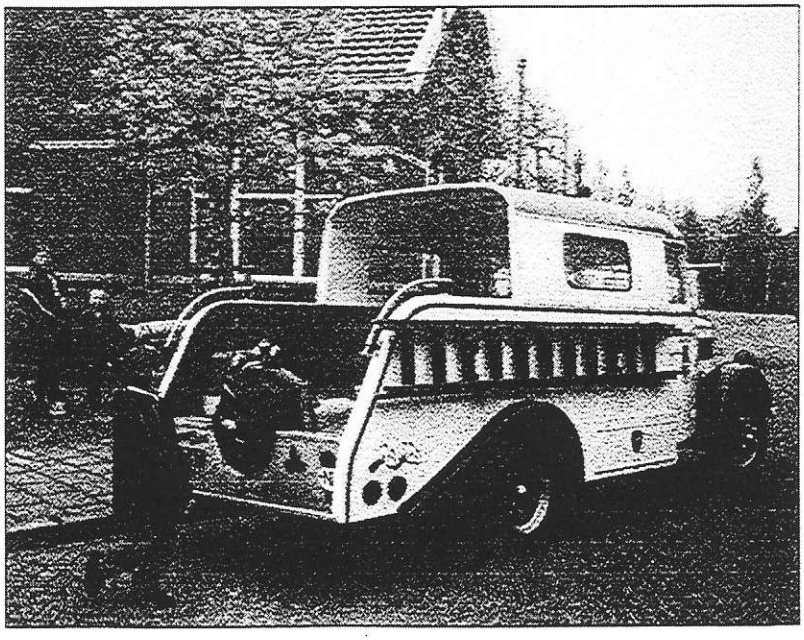

De Opel-Blitz, bouwjaar 1942, bij Museum het Tramstation.
De kap is niet origineel, deze is er later opgeplaatst.

ling. Aan de hand van veel foto's en enkele voorwerpen werd een goed beeld geschetst van deze voormalige veiling. Tijdens de officiële opening werd gebruik gemaakt van een demonstratie-veilingklok, geleend van de "Greenery Naaldwijk". De opening werd verricht door dhr. J. Brüning, oud-veilingmeester van de Delftsche Groentenveiling. Met een druk op de knop zette hij de wijzer van de klok in beweging en werd een kistje tomaten geveild. De koper was onze burgemeester, mevr. J.M. van Bijsterveldt – Vliegenthart.
De tentoonstelling was een groot succes. Veel tuinders en oudgedienden van de veiling hebben ons museum een bezoek gebracht. Tijdens de openingsuren leek het vaak een reunie. Bezoekers bleven lang en spraken met elkaar over het verleden. Een goed bezochte tentoonstelling, ± 560 personen.

De volgende tentoonstelling ging over de brandweer met als titel *Help brand!! – 70 jaar brandweer Schipluiden.* Deze tentoonstelling, tot stand gekomen in samenwerking met de brandweer Schipluiden, liep van 25 april t/m 17 oktober 1998. Bijna al het materiaal werd geleverd door de brandweer. In de wachtkamer was onder andere een oude handbrandspuit te zien en enkele aangeklede poppen. Verder oude brandblussers, allerlei andere hulpmiddelen en veel fotomateriaal. De expositie werd geopend door oud-brandweercommandant J.W. Keijzer door het luiden van de bel op de oude brandspuit onder het gelijktijdig loeien van een sirene.
Op Koninginnedag reden er twee brandweerauto's vanaf het museum naar Den Hoorn en terug. Vooral de oude brandweerwagen, de Opel-Blitz uit 1942, trok veel belangstelling. Koninginnedag was voor het museum dan ook een drukbezochte dag met ca. 250 bezoekers. Verder werd de tentoonstelling door enkele groepen bezocht. Op één van de laatste openingsdagen bezochten alle (oud) brandweermannen het museum in het kader van het 70-jarig bestaan van de brandweer. Bij deze gelegenheid werden we bijzonder verrast met een gift van *f* 250, –.
Dankzij de komst van de vele extra bezoekers op Koninginnedag en van de groepen was het totaal aantal bezoekers, ca. 800, vrij hoog.

Hierna is een tentoonstelling te zien over de boerderij en het boerenerf onder de titel "Op en rond het boerenerf - een blik in het verleden". De opening is gepland op 6 november.

Museumwinkel

In het museum is o.a. te koop:

- Syllabi van tentoonstellingen:
  Op en rond het boerenerf (*f* 5,–).
  Help ... brand!! (*f* 5,–).
  De Oude Veiling (*f* 5,–).
- P.G. Heinsbroek, "Geologische waarnemingen bij de aanleg van singels in de Kerkpolder, ten oosten van Schipluiden, mei – juli 1997". (*f* 7,50).
- "Monumenten en Historische Merkwaardigheden" (*f* 17,50).
- J.W. Moerman, "De kerk van Schipluiden" (*f* 4,–).
- J.W. Moerman, "700 jaar kerkelijk leven in Schipluiden", themanummer van de Midden-Delfkrant (*f* 5,–).
- O. Spinnewijn. "Van St. Michaël tot St. Jacobus. Een parochie aan de Gaag" (*f* 39, –).
- O. Spinnewijn, "Schipluiden – Den Hoorn 1940-1945" (*f* 19,50).
- K. van Beurden, "700 jaar kerkmuziek" (*f* 10, –).
- "Kastelen in beeld", inclusief drie fietsroutes (*f* 5,–).
- Fietsroutes langs industrieel erfgoed:
  "Fietsen langs Waterweg en Kust".
  "Fietsen door het Westland".
  (á *f* 2,50).
- Bladen á *f* 0,25 met informatie over:
  De Keenenburg.
  Het Tramstation.
  De W.S.M.
  De baard van de Harnaschmolen.

Prentbriefkaarten

- Affiche van de W.S.M. , ± 1920.
- Station W.S.M. te Schipluiden, ± 1912.
- Station W.S.M. te Schipluiden.
  Thans museum "Het Tramstation".
- Kasteel Keenenburg z.w. zijde.
  Schilderij naar een tekening van Roelant Roghman ± 1646.

De prijs bedraagt *f* 1,– per stuk.

Het archief en de bibliotheek van de Vereniging

O. Spinnewijn

Het kunnen putten uit de informatie opgeslagen in archieven en bibliotheken is één van de belangrijkste pijlers voor historisch onderzoek en dat geldt uiteraard ook voor het werk waar onze vereniging zich mee bezighoudt: de streekhistorie. De Historische Vereniging Oud Schipluiden heeft zich dan ook vanaf de oprichting toegelegd op het bijeen brengen van alles wat in en over onze directe regio in de loop van de tijd werd gepubliceerd. Dat gebeurt zowel in geschrift als in plaatwerk en ongeacht het tijdperk of het terrein en krijgt een plaats in de bibliotheek van *'Het Tramstation'*. Daarnaast bezit deze bibliotheek een beperkte collectie boeken welke zonodig algemeen historische informatie moet kunnen verschaffen, maar ook nuttige steun kan geven bij de verschillende andere activiteiten van de vereniging. Dat kan zijn: restauratie, archeologisch onderzoek, datering, monumentenzorg, museale vragen, etc.. Dit bezit is in bijna dertig jaar uitgegroeid tot een omvangrijke en verdienstelijke collectie maar moet dan uiteraard ook toegankelijk zijn. Daartoe werd het bezit ingedeeld in 12 hoofdrubrieken, gemerkt met de letters A t/m L. In voorgaande jaarverslagen zijn achtereenvolgens zes hoofdrubrieken besproken en nu is in dit jaarverslag de zevende hoofdrubriek, rubriek G, aan de orde.

De rubriek G is bedoeld om informatie te verschaffen omtrent documentatiemateriaal dat voor ons van belang kan zijn, maar is opgeslagen in andere archieven. Deze rubriek draagt als titel "Archieven en Administraties", is betrekkelijk gering van omvang, maar toch onderverdeeld in vier subrubrieken: G-1 t/m G-4.

G-1. G-1 wil de meer recente verslagen van de Schipluidense gemeenteraadsvergaderingen opnemen en toegankelijk maken. Hoewel er een voorzichtig begin mee is gemaakt, is deze subrubriek tot nu toe niet van de grond gekomen. Uiteraard bevinden deze verslagen zich wel in het Schipluidens gemeentearchief.

G-2. Deze omvat inventarissen van verschillende oudere gemeentearchieven, zoals van de voormalige gemeenten Hof van Delft, Zouteveen en wat zich in het gemeentearchief van Delft bevindt. Ook zijn er wat handleidingen in opgenomen die hulp kunnen bieden bij het opzetten van een archiefonderzoek.

G-3. Kerkelijke archieven. Hierin is bijvoorbeeld opgenomen de archiefinventaris van de *'Ridderlijke Duitsche Orde Balije van Utrecht'*, van Delftse Statenkloosters, van enkele parochies en kloosters en andere stichtingen in Delfland.

G-4. Andere archieven. Hieronder valt een bibliografie-overzicht betreffende de geschiedenis van Zuid-Holland, verder een inventaris van het familiearchief Van Oldenbarnevelt, omdat deze in de 17e eeuw banden hadden met Schipluiden, Delftse rechterlijke archieven, enzovoorts.

Tenslotte kan aansluitend op het voorgaande jaarverslag worden vermeld, dat onze secretaris, de heer H. Brik, het bezit van de geschreven informatie nu geheel op de computer heeft bijgewerkt. Dit bibliotheekprogramma biedt daarnaast de bijbehorende trefwoorden en zonodig een korte samenvatting, hetgeen het zoekwerk verregaand vergemakkelijkt. De ouderwetse kaartenbak blijft overigens voorlopig nog wel even gehandhaafd.
Dit alles wil niet zeggen dat het ordenen van ons archief daarmee gereed is en wij ons kunnen beperken tot het inschrijven van nieuw verworven stukken. Zo vraagt momenteel in

ieder geval het registreren van het fotoarchief de nodige aandacht. Een genummerde collectie van zo'n 250 stuks 40 x 50 cm fotopanelen, gebruikt voor onder andere verschillende exposities, is in de loop van het jaar door mevr. L.M. Varekamp eveneens op de computer gezet, compleet met bijbehorende trefwoorden. De niet onaanzienlijke berg minder geregeld formaat oud en nieuw fotomateriaal en later ook dia's is nu aan de beurt om te worden geregistreerd en te worden opgenomen in goede opbergsystemen. Dezelfde wensen gelden voor het kaartenbezit van onze vereniging en het genealogisch familiearchief.

Nieuwe aanwinsten gedurende het verslagjaar blijven het bestand natuurlijk ook uitbreiden. Zij het wat willekeurig hebben enkele reeksen of wat kostbaarder boeken een plaats gekregen in de mooie kast die de vergaderkamer rijker is geworden. In de nagenoeg volle archiefruimte is daardoor nu weer wat ruimte vrijgekomen om dat nieuw bezit te plaatsen. Zeker op streekhistorisch gebied nemen de aanwinsten langzamerhand af en op het algemeen terrein moeten we kieskeurig zijn. De actieve regionale historische genootschappen in onze omgeving schrijven niettemin heel wat af en ook de tijdschriften zorgen voor een constante aanwas.

Een mooie aanwinst betekende het boek *'Loodglazuur aardewerk in Nederland'* de beschrijving van de collectie aardewerk in het Nederlands Openluchtmuseum, dat een overzicht biedt door de eeuwen heen van circa 1300 stuks aardewerk als gebruiks- en siervoorwerp, alles beschreven en weergegeven in 400 bladzijden.

Vervolgens het boek *'Jongkind'* (Victorine Hefting) met talloze reproducties van het oeuvre die deze schilder heeft nagelaten, waaronder gezichten uit de omgeving van Schipluiden.

Op zoek naar monumenten heeft de provincie Zuid-Holland een rapport uitgebracht waarin 150 Schipluidense elementen van *'Jongere bouwkunst en stedebouw, 1800-1945 in de gemeente Schipluiden'* worden beschreven. Het staat in onze kast.

'Meestertekens op het dak' een boekwerkje over dakloodjes tussen 1580 en 1995, de kleine loden beschermkapjes die de dakbedekker sinds de zestiende eeuw aanbrengt op een leien dakbedekking. Ze heten ook wel trotseerloodjes, maar ik vermoed dat er weinigen eerder van hoorden.

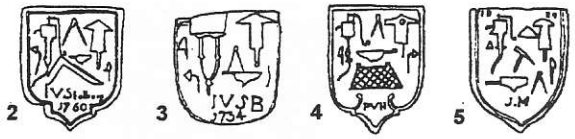

1 .A.P. Hazelhorst, anno 1605, v.p. Heemraadshuis van Delfland. A.P. Hazelhorst is vermoedelijk opgevolgd door Pieter Hazelhorst,1761 tot 1799.

Enkele voorbeelden van Delftse trotseerloodjes.

2. *I.V. Stolberg, 1760. Onder deze naam zijn diverse variaties en tien verschillende jaartallen tussen 1721 en 1768 bekend.*
3. *I.V.S.B., van I. van Stolberg.*
4. *P.V.H., ± 1850, v.p. perceel Hyppolitusbuurt en op het Huis te Hoorn, gesloopt in de 50er jaren.*
5. *J.M., vermoedelijk J. Maes, 1889.*

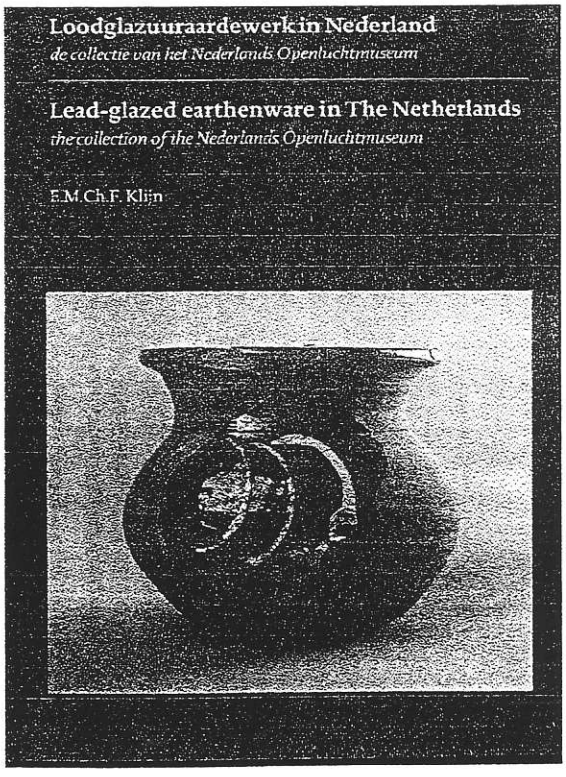

Bij haar 50-jarig jubileum gaf de Nederlandse Kastelenstichting een fraai boek uit getiteld *'1000 jaar kastelen in Nederland'*. Natuurlijk moesten we daar de namen Keenenburg en Altena in terugvinden, evenals de daarbij ons welbekende namen C. Hoek en E. J. Bult.

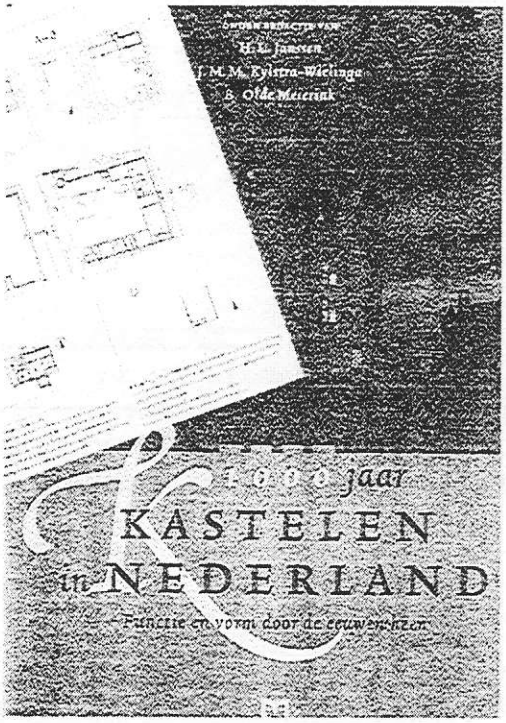

'Delftsche Pijpenmakers' een uitgave van het Delftse gemeentearchief naar aanleiding van een expositie over dit onderwerp in 1996. Ook op de Keenenburg sneuvelden veel pijpen!

Het embleem van de pijpenfabriek P.J. van der Want te Gouda.

De Historische Vereniging Rijswijk had een inbreng met haar *'Jaarboek 1996'*. Een echt boekwerk waaraan onze muntenspecialist H. van der Kuijl medewerking verleende met een verhaal over de 'schat van Rijswijk', een verslag van de goudkoorts veroorzaakt door een muntvondst in 1978 nabij de Schaapweimolen. Uiteraard schreven daarin ook onze actieve leden de heer J. M. Koot, archeoloog in de gemeente Rijswijk, en zijn vrouw F. Koot-Lever.

Onder de andere uitgaven van de ijverig schrijvende historici wil ik hier alleen nog plaats maken voor het *'Jaarboek 1996'* dat het Delftse *'Delfia Batavorum'* aanbood. Dat was voor hen het jaar dat hun stad 750 jaar geleden haar stadsrechten verwierf.

Tenslotte. Zoals ieder jaar sluit ik deze rubriek af met de lezers er op te wijzen dat het archief van de *'Historische Vereniging Oud-Schipluiden'* steeds graag haar diensten wil verlenen aan belangstellenden. Ook om u behulpzaam te zijn bij het oplossen van vragen die betrekking hebben op onze regionale geschiedenis. Wellicht vindt met name de schoolgaande jeugd er ook stof voor de veelgevraagde scripties. Aarzel dan niet en neem eens contact op. Voelt u er iets voor mee te helpen ons archief verder op te bouwen doe dan hetzelfde, onze vereniging kan altijd hulp gebruiken.

Wat was in 1997 Schipluidense historie

O. Spinnewijn

Jaar in jaar uit, het is een tijdsspanne welke een steeds kleinere dimensie lijkt te krijgen, althans voor mijn gevoel en voor velen met mij. Natuurlijk is het slechts schijn, ontstaan onder meer door een ons omringende wereld die steeds meer gehaast is en waarin we dan bovendien nog worden geconfronteerd met een al maar sneller uitdijende informatiestroom. Deze verschijnselen lijken het begrip tijd omgekeerd evenredig te doen afnemen.

'Jaar in jaar uit' hier houdt in dat nu de welhaast gebruikelijke rubriek "De kroniek van Schipluiden" volgt. Het betekent voor dit jaarverslag dat het jaar 1997 onder de loep gaat worden genomen. Zoals steeds ook nu weer de feitjes, en soms ook een meer aandacht trekkende gebeurtenis die in dat jaar binnen onze gemeente wel stof hebben doen opwaaien, maar die elders gewoonlijk onopgemerkt bleven. Kortom een greep dus uit onze Schipluidense nieuwsgaring van het jaar 1997.

- Met 9799 Schipluidenaren gaan we kleumend een nieuw jaar in. Nog 200 zieltjes en de tienduizendste inwoner zal zich melden. En we tellen wat af, want het zijn ook nog 'slechts' een klein miljard seconden die ons scheiden van een al maar magischer wordend nieuw millennium, het jaar 2000!
- En die echte 'Friese Elfstedentocht' krijgt dit jaar dan toch zijn beslag! Op 6 januari binden 24 Schipluidense medeburgers de schaatsen onder voor een 'ijselijke' tocht. Er is slechts één uitvaller, 23 ontvangen hun felbegeerde speldje. Gerard van Paassen heeft met 9 uur het kortst kou geleden, u weet wel hij won ook vorig jaar de alternatieve elfstedentocht in Oostenrijk. Terug in Schipluiden staat op 7 januari bij de burgemeester voor ieder van hen de "Berenburg" klaar, versiert met een bloemetje.
- Na enkele weken vorst laat koning Thialf in het weekeinde van 11 januari onze onvolprezen "IJsclub Vlietland" nog net een geslaagde alternatieve elfstedentocht voor de jeugd van zes tot en met twaalf jaar organiseren: tien ronden van elk 1600 meter, compleet met lage bruggen en 'kluun'-plaatsen. Een groot succes. Het serieuze werk de volgende dag kampte al met invallende dooi.
- Schipluiden dingt met de Harnaschpolder mee in de race voor het reinigen van rioolwater!
- De bedreigde leefbaarheid door een steeds toenemende verstedelijking, een geïndustrialiseerde Harnaschpolder, een nog altijd omstreden A4, een daarmee samenhangende Hoornse verkeerschaos, het is de vicieuze cirkel waarin we meer en meer verzeild geraakt zijn. Dit tegenover de broodnodige rust die men de stedeling wilde bieden met het al miljoenen verslindend hebbende recreatieproject Midden-Delfland. Het bezorgt blijkbaar tot op het hoogste niveau hoofdpijn, want nog net voor de maand om is brengen leden van de Tweede Kamer een werkbezoek aan Schipluiden. Actievoerders laten hen alvast kennismaken met het 'normale' achtergrondlawaai van een snelweg in het 'stille' polderland. Helaas we zullen er in moeten berusten dat een in de wereld uniek 'natuur'poldermodel ook de wereld in kan gaan als een economisch uniek poldermodel.
- Gelukkig boogt januari ook op een culturele prestatie. Het koor *'Vivace'* brengt dan een uitvoering van J.S. Bach's *'Hohe Messe'*. Een prestatie die de lof verdiende, uiteraard dankzij de nodige inzet die er aan vooraf ging. Ze laten dit jaar nog veel meer van zich horen.

- Andere zangprestaties van wereldniveau zijn Schipluiden overigens ook niet vreemd. Februari begint met het bericht dat Jaap de Blij in Reims met het kweken van kanaries weer wereldkampioen is geworden. 'Weer' bewijst dat hier zeker geen sprake is van een toevalstreffer! Uit 20.000 vogels werden zijn zangers voor de derde maal met goud bekroond, eerder was dat in 1991 en 1994.
- De korte en ogenschijnlijk rustige februarimaand sluit de Raad vervolgens af met een drietal vermeldenswaardige besluiten: ze wil positief reageren op een dependance voor de Openbare school in Den Hoorn — ze besluit definitief tot de aanleg van een nieuw sportcomplex voor de kern Schipluiden — Den Hoorn krijgt een nieuwe brandweerwagen waarvoor *f* 465.000, – wordt uitgetrokken. (We mogen er wel op toezien dat brandpreventie niet duurder wordt dan de veroorzaakte schade!)
- Met maart is de lente weer in aantocht. Nieuw leven en dat geldt zelfs voor een alarmnummer: het vertrouwde (?) 06-11 heeft zijn tijd gehad, vanaf 1 maart bellen we in Europees verband voor 'als het moet' 1-1-2. Een specifieker lentebericht is dat op 19 maart leerlingen van de basisscholen met hulp van de wethouder de nog troosteloze huizenwoestijn op het terrein van de "Oude Veiling" wat natuur verschaffen met de aanplant van 30 bomen, het *'Oude Veilingse'*. De omgeving van het dierenparkje in de kern Schipluiden is blij verrast met één boom, maar dat is dan ook een gedenkboom die is aangeboden ter herinnering aan zestig jaar Plattelandsvrouwen verenigingen in Zuid Holland. Natuurlijk moest dit werk worden geklaard door de vrouwelijke burgemeestershand.
- Die burgemeester had ook 't hele jaar door weer de handen vol met het handenschudden bij de diverse markante jubilea. Voor de huwelijksjubilea van een halve eeuw waren dat:
  op 5 maart het echtpaar Kracht – van der Windt uit Schipluiden;
  op 9 april het echtpaar Bentvelzen uit Den Hoorn;
  op 16 april het echtpaar Verboon-Valstar uit Schipluiden;
  op 21 mei het echtpaar Rodenburg-v.d. Hoek uit Schipluiden;
  op 1 juli het echtpaar Loomans-de Gier uit Den Hoorn;
  op 1 oktober het echtpaar Vermeulen-van Adrichem uit Den Hoorn; en
  op 29 oktober het echtpaar v.d Spek-v.d. Windt uit Schipluiden.
  Zestig jaar man en vrouw, diamanten huwelijksfeesten dus, tellen we er twee! In Schipluiden het echtpaar Dijkshoorn-Dijkshoorn, in Den Hoorn het echtpaar Holiërhoek-de Vette. Nog vooroorlogse bruidsparen waarbij men zeker even stil is blijven staan.
  We zagen hen allemaal met natuurlijk de burgemeester en het bloemetje op de foto in *'De Schiphoorn'*.
- Nadat de beide kernen zes en zestig jaar geleden tot het vormen van één gemeente waren veroordeeld hebben de afdelingen Den Hoorn en Schipluiden van de Westlandse Land- en Tuinbouw Organisatie met samen 260 leden op 14 maart besloten de krachten te bundelen, of, zoals dat tegenwoordig heet: te fuseren. Samen maakt je stem toch meer indruk!
- Ja, de A4 rukt op, geen halt dankzij de salamitactiek. Die verkeersproblemen in en rond onze gemeente krijgen feitelijk het hele jaar door volop aandacht, zoals ze dat al zo lang doen. De minister besluit in maart dat er geen geld aanwezig is voor een verdiepte aanleg van de A4, zoals de Reconstructiecommissie en Midden-Delfland nog bepleiten, omdat daarmee tenminste iets van de doelstelling van het gebied gered kan zijn. Het provinciebestuur is dan voorstander van een aanleg met geluidswallen van 4,30 hoog met weinig affiniteit voor wat de horizon van een poldergebied vraagt. De gemeenten Delft en Schipluiden betreuren dat, maar huilen slechts krokodillentranen. Omdat de Tweede Kamer ook nog een zegje zal hebben laat een twintigtal activisten zich op 15 april als protest onder grote belangstelling vastketenen bij het aquaduct en leggen het werk zo een dag lam. Hun pleidooi voor verdiepte aanleg. De Delftse Ir. Van der

Chijs voorziet intussen na ingebruikname van de weg toenemende filevorming bij de Beneluxtunnel.

- De week van 14 tot 18 april brengt een opmerkelijk initiatief. De Hoornse apotheek lanceert een *'kinderweek in de apotheek'*, de jeugd kan zo kennis maken met een voor hen toch nog wel wonderlijke wereld van drankjes en pilletjes.
- Zoals gebruikelijk helpt de veerpont *'De Kwakel'* vanaf april fietsers en wandelaars weer over het water bij de Vlietlanden. Zeven mensen staan er vrijwillig voor borg dat bijna een half jaar lang de recreant daar aan zijn trekken komt. Ze telden in het voorgaande jaar 28.000 weinig gehaaste reizigers die wel oog wilden hebben voor een stukje rustgevende natuur.
- Van geheel andere, zelfs tegengestelde orde, is de doelstelling van de informatieavond op 21 april belegt door het Integraal Ontwikkelings Plan Westland (IOPW). Men vindt in onze gemeente en met name in Den Hoorn ideale mogelijkheden voor bovenregionale bedrijventerreinen naast extra ruimte voor woningbouw. De vicieuze cirkel, werk, woningen, wegenbouw. De nog mooie plekjes uit *'Schipluiden op de kaart'* krijgen wel een nieuw plaatsje in de herziene uitgave van *'Schipluiden zoals het was'*.
- Achterliggende gedachte: die A4 ligt er nu gelukkig toch, al was die feitelijk slechts voorzien als een ontlasting van de A 13.
- 6 mei! Hoera, hoera, het is zo ver! Schipluiden heeft haar tienduizendste inwoonster: Stefanie Langelaan meldt zich om 8.29 uur en zal zich als tienduizendste laten inschrijven. Schipluiden een stapje hoger in rangorde en de kleine Stefanie zit er meteen warmpjes bij. Bovendien een wethouder meer en twee raadsleden.
- In mei heeft de uit Schipluiden niet meer weg te denken kinderboerderij gelukkig verzorgers gevonden. Johan en Angelique van der Windt zetten het werk dat de heer Haring zoveel jaren heeft gedaan voort. Met wat meer subsidie hebben ze beloofd er weer iets moois van te maken
- U zou er meer van horen! Op 10 mei brengen de gezamenlijke koren *'Vivace'* en *'Sint Michaël'* in de Delftse *'Maria van Jessekerk'* het *'Requiem'* van G. Verdi ten gehore. Zeer lovende kritiek voor een beslist moeilijk werk. Ze hebben overigens ongemerkt concurrentie gekregen want op deze dag opent ook de traditionele reeks zomeravondconcerten in 't Woudt.
- 11 mei. Mariska Kerkhof wordt in Eindhoven Europees kampioene Taekwondo. Vrouwen weren zich ook in Schipluiden.
- 25 mei. De voetballers van *S.V.Schipluiden* spelen zich met een verpletterende 5-0 overwinning op Laakkwartier naar de 3e klasse *KNVB*. Ook *S.V.Den Hoorn* blijft niet achter. Ze zullen elkaar samen op dat nieuwe niveau kunnen blijven ontmoeten!
- In mei heeft de Historische Vereniging een opgraving afgesloten op het terrein van het nieuw te bouwen sportcomplex. Het resultaat laat zien dat daar in de 12e, 13e en 14e eeuw al Schipluidenaren woonden.
- Den Hoorn groeit! De raad sloot de maand af met een krediet voor de inrichting van een lokaal voor een 15e groep bij de Mariaschool.

Wij zijn trots en blij want we hebben er een dochter en zusje bij

Stefanie

Geboren op 6 mei 1997 om 8.29 uur, gewicht 3900 gram.

Juist tijdens de kraamdagen
vinden wij een bezoekje
heel gezellig.
Bel even van tevoren.

Marc, Corine en Simone Langelaan
Vlaardingsekade 6
2636 BA Schipluiden
Tel. 015 - 3809625

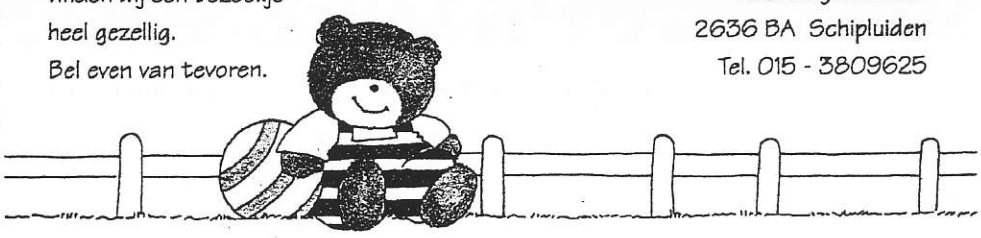

- Op 2 juni maakt de bevolking kennis met een nieuw alarmsysteem. Het geloei is er niet aantrekkelijker op geworden, maar zou de bevolking beter kunnen informeren bij calamiteiten. Voor ouderen is de maandelijkse herinnering aan een oorlog nu verleden tijd.
- Het Woudtse zomeravondconcert van 7 juni heeft de bekende clavecinist Ton Koopman geprogrammeerd
- In juni overleed dokter A. van de Poel, een naam die vooral in Den Hoorn zeer veel dankbare herinneringen oproept.
- Een nogal opvallende verschijning onder de Schipluidense ophaalbruggen wordt 28 juni in gebruik genomen. Voor slechts 2,3 miljoen hebben de Hoornse fietsers en voetgangers hun high tech *'Bolle Kickert'*. Gratis gaat ie open en dicht en dat wilde hij in het begin zeker wel trots maar ongevraagd demonstreren met het smoesje 'testing, testing', tot schrik van de omgeving.
- Diezelfde 28 juni zoekt men via een advertentie liefhebbers voor de exploitatie van de beide culturele centra. Uitverkoop van gemeenschappelijk bezit, een goede 10 jaar eerder nog onze trots.
- Met mooi weer schrijven 1073 lopers op 5 juli in voor de 19e kadeloop. Michel de Maat presteert het voor de derde maal te winnen. Ineke Visser is de verrassende eerste bij de dames.
- In de maand juli zien Horenaren het degelijke en zeker nog altijd fraaie voormalig veilinggebouw slopen. De naam *'Oude Veiling'* is nu definitief. Wanneer zullen in de ruimtelijke ordening weer andere dan economische belangen de toekomst bepalen?
- Per 1 augustus draagt de heer J. Timmer, hoofd van de openbare school, zijn taak over aan de heer G.A. Ghijsels. Management en Haags gekonkelfoes zonder geldmiddelen is hij moe en hij gaat liever zoals vroeger gewoon les-geven op een Haagse basisschool.
- Begin augustus kent Schipluiden zijn achtdaags zomerfeest. De 26e maal en zoals gebruikelijk zonovergoten. Ze hebben hun programma zelfs op het internet gezet, hoewel ze beslist niet kunnen klagen over belangstelling, de kaartjes zijn toch uitverkocht.
- Op 28 augustus gaat op peperdure grond de eerste paal de grond in voor het Hoornse plan Gaag. Prestigieus en landelijk buiten wonen zou je bij die naam verwachten, 't is gewoon gaten vullen.

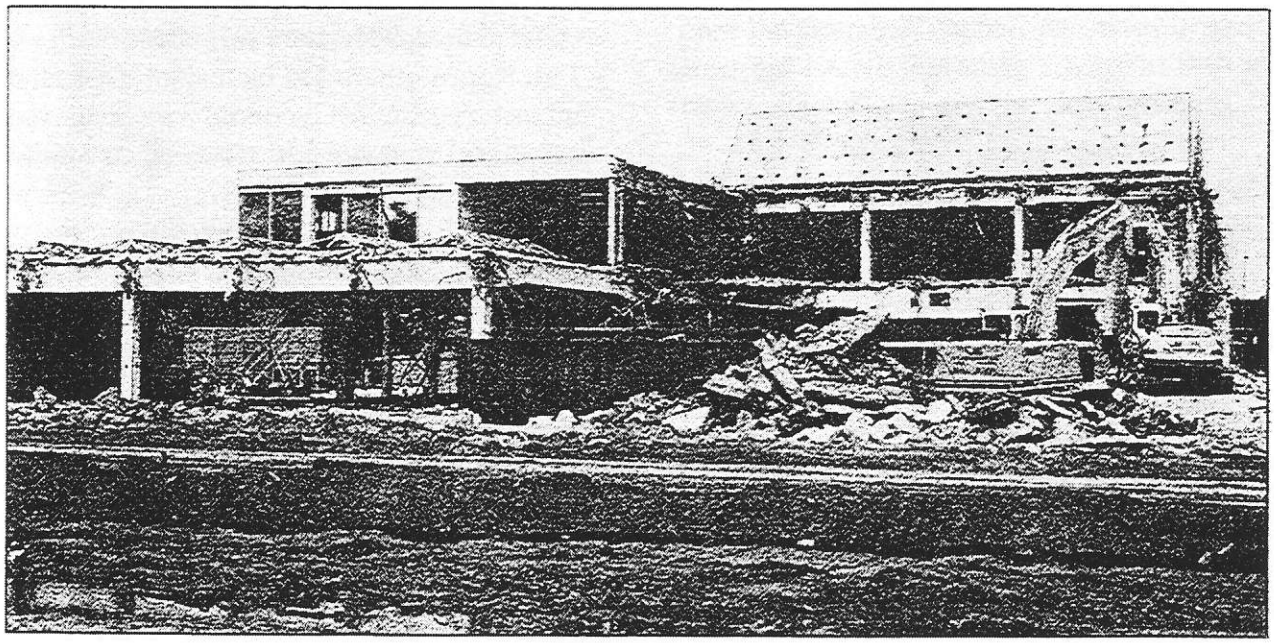

De laatste resten van de Delftsche Groentenveiling

Foto: Delftsche Courant 18-7-1997

- Een full-time beroepscommandant, dhr. J.N. P.M. Barendse, voor de brandweren van Maasland en Schipluiden maakt 1 september zijn entree. De tijd van de lederen emmers is voorgoed voorbij.
- IJsbrand Chardon, de schrik van de vierspanrijders, The Flying Dutchman, is dit jaar weer goed op dreef. Liet hij elders in de loop van het jaar de wereldelite al diep in het stof bijten, 7 september maakt hij zijn dozijn Nationale Kampioenschappen vol.
- Een dag later bezoekt de Commissaris van de Koningin het voormalig oefenterrein van IJsbrand. Ze wil nog wel even zien wat verloren gaat door A4, aquaduct en Harnaschpolder. Ze ging naar huis met echte Schipluidense klei, gehard door Tineke van Gils.
- Voor 9 kinderen opent 27 september de dependance van *"Het Galjoen"* haar poorten in Den Hoorn. Niettegenstaande alle goede redenen blijft er voor een weldenkend belastingbetaler een ?.
- De pastoor van Den Hoorn L. F. de Groot is in september 25 jaar herder over zijn parochie. Schipluiden daarentegen gaat node afscheid nemen van zijn dominee T.H. van der Hoeven, hij was maar vijf jaar een graag geziene verschijning fietsend door het dorp.
- Als 3 oktober het startsein wordt gegeven voor het inzaaien van de nieuwe sportvelden wordt ook de nieuwbouw van de onderkomens urgent. Voor het financieren wordt de burgers verzocht tot augustus '98 regelmatig een flesje 'vin de football' te ledigen, pilsjes zouden wel eens effectiever kunnen zijn in die regionen.
- 8 oktober: de R.K. Maria basisschool in Den Hoorn bestaat 75 jaar. Ze kent een bewogen geschiedenis. Hun eerste gebouw kijkt de volgende dag uit op de eerste paal voor de nieuwe buren.
- In Aerdenhout overleed op 15 oktober, 93 jaar oud, zuster Petronella. Vele tientallen jaren misschien wel de meest bekende verschijning in Den Hoorn.
- Scouting Schipluiden heeft 17 oktober een groter onderkomen. De burgemeester laat bij de opening een ophaalbrug neer, ze kent dat vak immers sedert 28 juni, al is het hier dan wel handbediening.
- Vanaf 21 oktober wordt de Woudseweg voor de aanleg van de A4 tijdelijk, d.w.z. voor ruim een jaar, omgelegd via Hodenpijl.
- Het is voorspeld, we zouden meer van de zangers horen! Nu op 25 oktober een uitvoering van de opera *'The Fairy Queen'* van Purcell op een wel heel ongebruikelijke plaats: de showroom van het Autobedrijf Kleyweg aan de nu rustige Woudseweg in Den Hoorn.
- In oktober legt Frits van Ooststroom zijn bestuursfuncties neer bij de Midden-Delfland Vereniging. Twintig jaar secretaris/ penningmeester, tevens redacteur van zijn *Midden-Delfkrant*; dat laatste blijft hij nog behartigen. Teleurstelling valt bij hem te bespeuren t.a.v. de onvoorspelbare, dikwijls tegenstrijdige politieke besluiten.
- Vanaf 28 oktober kunt u bij het gemeentehuis voortaan betalen via een betaalautomaat.
- Minister Jorritsma blijft intussen op 3 november voorstander van sober genieten van voortrazend verkeer in Midden Delfland. De creatie van een met bladgoud betegelde weg is voor haar taboe. Diezelfde dag laten onze gemeenteraadsleden weten niets te voelen voor één Westlandse gemeente, Maasland en Schipluiden zijn toch anders. Hoewel, economisch gezien mag je van onze VVD het lot van onze molen best verkwanselen voor hoogbouw op de oude sportvelden.
- Het weekeinde van 22 november zit vol tegenstellingen. Naast Sint Nicolaas maakt tegelijk een nieuwe brandweerwagen in Den Hoorn haar intocht - voor de winter start heeft de ijsclub *'Vlietland'* alvast een warm onderkomen gereed en de gemeente neemt daarvoor een zilveren schaats in ontvangst - tenslotte 'schaatst de Jozefschool voor water'. Dat laatste is een UNICEF project voor waterputten in Malawi, opbrengst: *f* 8.500,– bravo.
- Op 23 november ontvangt de heer A.v.d. Drift een buitenlandse onderscheiding: *'Pro Ecclesia et Pontifice'*. Dat voor zijn inzet gedurende een zeer lange reeks van jaren voor de Jacobuskerk. In Den Hoorn zingt dan de heer A.G.A.v.Leeuwen al niet minder dan 60 jaar bij het parochiekoor *'Lauda Sion Salvatorum'*.

- De oud voorzitters van de voetbalverenigingen, de heren P.J.M. Haring en D.van Heusden leggen op 29 november de eerste steen voor de voetbalaccommodatie op het nieuwe sportcomplex. De toneelgroep *'V.A.T. '75'* presenteert in dat weekeinde het stuk *'De Bemoeial'*.
- In plaats van vrede op aarde vraagt voor december de politiek weer alle aandacht. Op 2/12 laat de Delftse VVD-er Boelens weten dat hij beslist wil annexeren. Bouwplannen voor de buurgemeenten heeft hij in portefeuille en in zijn visie zit hij er al. Van de zuiveringsinstallatie in de Harnaschpolder kan geen sprake zijn. Schipluiden laat zich niet uit het veld slaan! Op 12/12 claimt ze het voorkeursrecht voor aankoop van de benodigde gronden in het Harnasche. De ca.80 tuindersbedrijven vormen veiligheidshalve ook maar een platform, want hun ervaringen met de eigen gemeente zijn helaas evenmin vlekkeloos. Onze burgemeester aanvaardt intussen een benoeming tot lid van de raad voor financiële verhoudingen dat adviseert in de verdeling van gemeente- en provinciefondsen, je weet maar nooit, en tekent op 22 december met Provincie, Hoogheemraadschap en Rijkswaterstaat een akkoord omtrent de ontwikkelingen in de Harnaschpolder, mits geen grenscorrecties worden toegepast. Het zuiveringsproject omvat het luttele bedrag van 1100 miljoen gulden, iets meer dan de hele gemeentebegroting. Tussen Kerst en Nieuwjaar schopt het Westlands bedrijfsleven nog even. Ze willen minimaal 100 ha. bedrijfsterrein, en wel goed zichtbaar en bereikbaar vanaf de nieuwe A4 en Veilingroute! Van landschappelijk goed ingepaste wegen gesproken! In de eigen VVD meende de lijsttrekker van Marrewijk eerder al zich wegens mogelijk verstrengelen van belangen uit de politiek te moeten terugtrekken, de heer Harteveld gaat hem nu opvolgen.
- Zware tegenslag treft Adri Ammerlaan wanneer op 12 december zijn boerderij aan de Rijksstraatweg in vlammen op ging; vijftig jaar eerder, in 1947, was die boerderij ook al eens afgebrand. Met alle inzet heeft hij zijn vee nog kunnen redden, maar treurt om zijn hondje Suske dat de ramp niet overleefde.
- Als toeristisch centrum van Midden-Delfland besluit de gemeente op 23 december, ten behoeve van de regio, tot de bouw van 15 woningen voor zwaar gehandicapten op de voormalige sportvelden.
- Met onstuimig weer rond de jaarwisseling maar met een ideale pauze voor het vuurwerk, gaan 10.282 Schipluidenaren 1998 in. De burgerlijke stand telde in 1997 731 nieuwkomers, ze beklonk 50 huwelijken, maar moest het respectabele aantal van 14 scheidingen noteren. Nog 63.072.000 seconden scheiden ons van het jaar 2000.

Enkele interessante internet-sites

H. Brik

Op het internet is voor degene die geïnteresseerd is in (regionale) historie, genealogie, archeologie, etc., de laatste jaren veel te vinden. Tijdschriften uit de wereld van musea en historische verenigingen melden regelmatig nieuwtjes op dit gebied.
Het onderstaande overzicht geeft een beschrijving van een aantal relevante sites, voor het merendeel uit de regio. Alle genoemde sites geven "links" naar verwante onderwerpen. Het gaat hier uiteraard slechts om enkele voorbeelden, via de links zijn er aanzienlijk meer te vinden.
De genoemde sites zijn alle onlangs bezocht. Het kan echter toch voorkomen dat er intussen één verhuist is.
Niet-genoemde onderwerpen kunnen uiteraard worden opgezocht m.b.v. zoekmachines, zoals Alta Vista, Yahoe of de Nederlandstalige Ilse. De laatstgenoemde wordt wel aanbevolen voor Nederlandse onderwerpen maar geeft desondanks vaak minder 'treffers' dan de Amerikaanse zoekmachines.

Archeologie

Archeologisch Informatiecentrum
Op deze site zijn de adressen van de gemeentelijke archeologen te vinden. Verder een overzicht van diverse publicaties die hier kunnen worden besteld.
http://archweb.leidenuniv.nl/aic/home_aic.html
(bij de hierna volgende adressen is "http:// " weggelaten).

ArchWEB

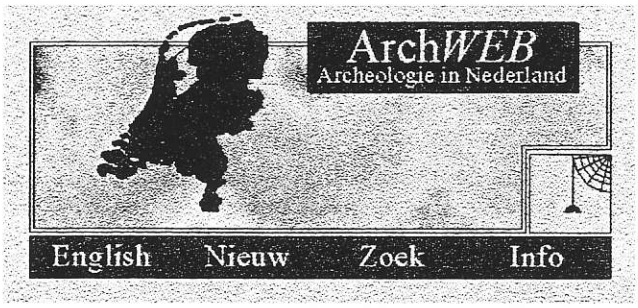

Het *ArchWEB - Archeologie in Nederland* geeft een aantal interessante links.
Adres: www.archweb.leidenuniv.nl

R.O.B.
De site van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek wordt op dit moment heringericht. Adres: http://www.archis.nl.

Archieven en Bibliotheken

Binnen Historische Verenigingen of Werkgroepen wordt waarschijnlijk de meeste tijd besteed aan het speuren in archieven. De gegevens die via het internet op dit gebied kunnen worden verkregen variëren van globale informatie tot zeer volledig. We geven hier enkele voorbeelden.

Algemeen Rijksarchief (ARA)
Het ARA bevindt zich sinds oktober j.l. op het internet. De site bevat een aantal interessante links en tips voor het bezoek aan het ARA. Adres: www.archief.nl/rad/ara.

Archiefnet
Het Archiefnet (www.obd.nl/archiefnet.htm) biedt veel links naar binnen- en buitenlandse archieven.

ArchiefSite Zuid-Hollandse Archieven
Biedt o.a. een overzicht van de archiefdiensten in Zuid-Holland. Adres:
www.hollandnet.nl/archieven/view/index.asp

Gemeentearchief Delft
Deze site (www.dsdelft.nl/~woc/archief/overzich.htm) geeft een uitgebreid overzicht van de beschikbare archieven. We geven hier één voorbeeld:

Het complete inventaris van het Oud Rechterlijk Archief kan worden gedownload uit www.dsdelft.nl/~woc/archief/index/rechter.13.
De dos-file (132 kb) kan vervolgens in een wordprocessor worden ingelezen (enkele tientallen pagina's).

Zie ook onder Genealogie (*Digitale Stamboom Delft).*

Rijksarchiefdienst
Deze site biedt veel links naar o.a. archieven, bibliotheken, cartografie, historie en sites over genealogie: www.archief.nl.

Diversen
Dienst Bibliotheek en Archief, gemeente Den Haag: www.dbadenhaag.nl

Bibliotheek TU Delft:
www.library.tudelft.nl\home-ned.htm

Koninklijke Bibliotheek: www.konbib.nl

Cartografie

Cartographic Images
Veel plaatjes van oude kaarten (gehele wereld) tot 1500. De afbeeldingen dienen met een schermprintprogramma te worden vastgelegd daar ze niet kunnen worden gedownload. (www.iag/~jsiebold/carto.html).

Dutch City Maps from the Blaeu Atlas 1649/1652
Een site met afbeeldingen van oude kaarten van vele Nederlandse steden. Het inlezen duurt nogal lang. Downloaden is niet mogelijk (grid.let.rug.nl/~welling/maps/blaeu.html).

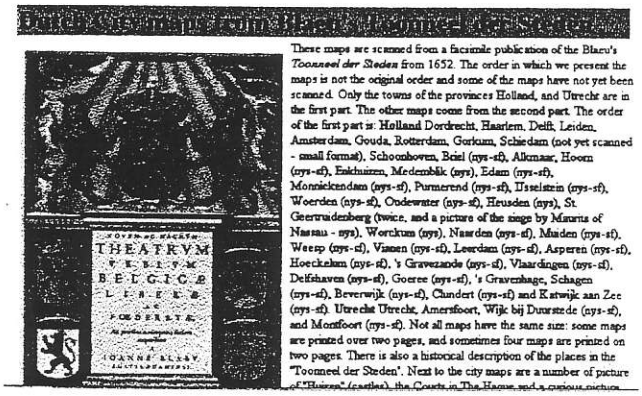

Dutch City Maps from the Blaeu Atlas

De site van de **Rijksarchiefdienst** heeft een aantal links naar sites over topografische kaarten (www.archief.nl/pag0418.htm).

Genealogie

Het internet is bij de beoefenaars van genealogie bijzonder in trek, getuige de aanwezigheid van enkele duizenden Nederlandstalige sites. Het is dan ook een ideaal medium om met elkaar in contact te komen.
We geven hier enkele voorbeelden van de sites van instanties en verenigingen .

Centraal Bureau voor Genealogie (CBG)
Het CBG bezit gegevens over tientallen miljoenen personen. Sinds enkele jaren wordt er gewerkt aan een geautomatiseerde catalogus. Op dit moment bevat deze ca. 300.000 onderdelen van de collectie. Deze catalogus is sinds medio 1997 op het internet te raadplegen (www.cbg.nl). Het zoekresultaat bestaat uit een lijstje met namen. De bijbehorende gegevens kunnen echter uitsluitend bij het CBG in Den Haag worden geraadpleegd. Het nut van de internet-site bestaat er vooral uit dat men thuis kan nagaan of er bij het CBG iets te vinden is wat men zoekt. Veel bezoekers komen tegenwoordig met een "printje" van de gevonden gegevens naar het CBG hetgeen het zoeken ter plaatse sterk bekort.
De CBG-site biedt verder o.a. een rubriek met gegevens over ca. 4000 onderzoekers die over genealogische gegevens beschikken, een genealogisch discussiepagina en een pagina met relevante "links" naar verenigingen, archieven, musea en bibliotheken.

Digitale Stamboom Delft
Sinds enige tijd beschikt het Delftse gemeentearchief over een "Digitale Stamboom".
Deze bevat de namen van iedereen die tussen 1575 en 1811 in Delft, Pijnacker en enkele naburige voormalige gemeenten zijn gedoopt, getrouwd of begraven.
Om privacyredenen is de openbaarheid van akten van de Burgerlijke Stand beperkt: geboorteakten 100 jaar, huwelijksakten 75 jaar, overlijdensakten 50 jaar.

De "Digitale Stamboom" kan zowel bij het Gemeentearchief als op de internet-site (www.archief.delft.nl) worden geraadpleegd. De digitale index heeft een groot voordeel t.o.v. de oude registers. Alles is in één index te vinden. In de oude registers daarentegen werden de gegevens per tien jaar opgemaakt (de zogenaamde "tienjaren-tafel"). De digitale index heeft nog meer voordelen. In de huwelijksregisters zijn bijv. niet allen de namen van bruid en bruidegom, maar ook de namen en geboorteplaatsen van de ouders opgenomen. Dit betekent dat men ook zonder raadpleging van de originele akte verder kan zoeken. Dit geldt eveneens voor de overlijdensregisters.
De index kan ook zoeken op spellingsvarianten. Erg handig voor de periode toen de familienamen nog niet waren gestandaardiseerd (bijv. Klaassen, Klaeszen, Claessens, enz.).
Degenen die niet in staat zijn het Delftse Gemeentearchief persoonlijk te bezoeken, kunnen de gevonden akte on-line bestellen. Na betaling per giro wordt het gewenste thuis bezorgd.

De index van de akten van de Burgerlijke Stand van Delft en Pijnacker bevat op dit moment (december 1998):

Delft
Dopen 1616-1811
Trouwen en ondertrouwen 1575-1811
Begraven 1593-1811
Overlijden 1812-1947

Pijnacker
Trouwen en ondertrouwen 1669-1811
Dopen 1612-1811 (nog niet beschikbaar)
Begraven 1593-1811 (idem).

De index wordt aangevuld met de akten van de Burgerlijke Stand van de voormalige gemeenten Hof van Delft (met Groeneveld, Hoog- en Woud- Harnasch, 't Woudt) en Vrijenban (met Abtsregt, Akkersdijk en Vrouwenregt, Biesland). Dit moet in 1999 gereed zijn.

Misschien is het in de toekomst mogelijk de documenten thuis te bekijken. Hiervoor moeten alle documenten worden gescand of eventueel worden getranscribeerd hetgeen veel tijd en opslagcapaciteit vergt.
Het Leidse gemeentearchief heeft al een begin gemaakt met iets dergelijks. Op het adres www.leiden.nl/gemeentearchief kunnen de volledige transcripties (dus geen afbeeldingen van de originele akten) van ruim 300 akten over de *Pilgrims* (niet te verwarren met de *Pilgrimfathers*) thuis worden geraadpleegd.

Prometheus
De Genealogische Vereniging Prometheus heeft links naar o.a. heraldiek en "computergenealogie". Adres:
duttcbs.tn.tudelft.nl/genealogie/hg1.html

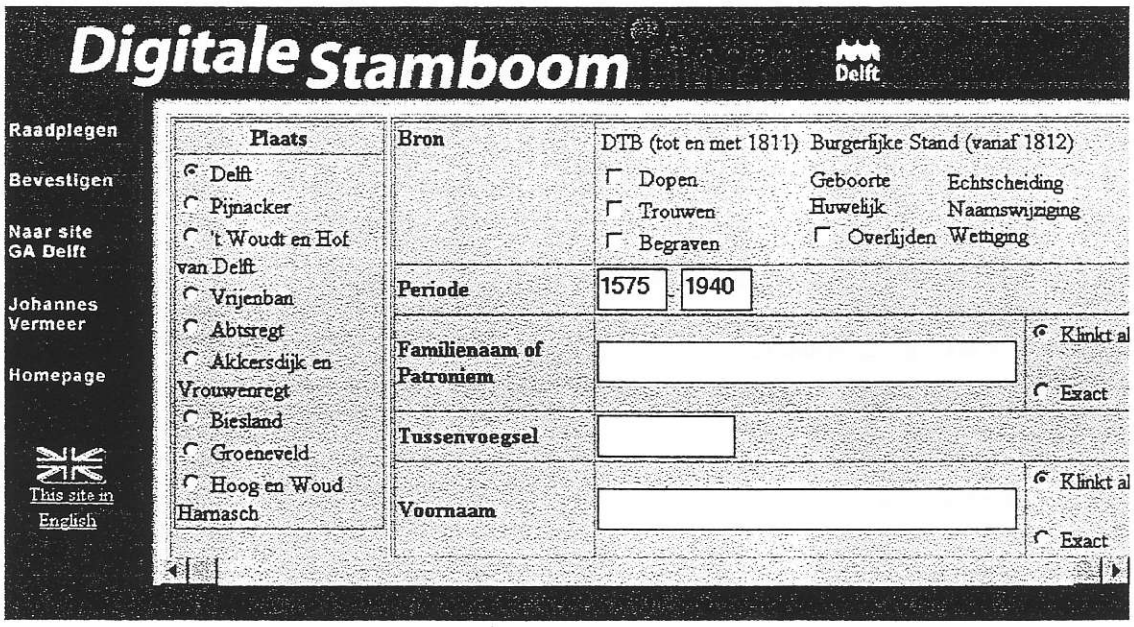

Studiegroep Genealogie Westland
Deze is te vinden op de site van Streekhistorie Westland: www.caiw.nl/~tstrik/studiegr.htm. Hier vindt men o.a. ook een link naar Heraldiek.

Nederlandse Genealogische Vereniging
Veel informatie over de diensten van de deze vereniging en tips voor genealogisch onderzoek. Adres: www. ngv.nl.
Bij de NGV, afdeling Computergenealogie, kunnen o.a. genealogie-software en genealogische bestanden worden besteld (www.gensdata.demon.nl/index.htm).

Heraldiek

Een zeer bijzondere site, met plaatjes en uitleg van ruim 1500 gemeentewapens en vroegere ambachtsheerlijkheden is *Nederlandse Overheidswapens*. Deze is te vinden op www.bng.nl/ngw. De pagina Schipluiden (www.bng.nl/ngw/s/schiplui.htm) heeft verwijzingen naar Hodenpijl, Hof van Delft, Sint Maartensregt, Vlaardingerambacht, 't Woudt en Zouteveen. De pagina Hof van Delft verwijst naar Groeneveld en Hoog - en Woud Harnasch.
De site heeft o.a. een uitgebreide literatuurlijst en een lijst met heraldische termen.
Zie ook onder Genealogie: *Studiegroep Genealogie Westland.*

Historische Verenigingen

Adressen van Historische Verenigingen en Werkgroepen in Zuid-Holland kunnen worden gevonden bij:
http://web.inter.nl.net/hcc/familie.archief.vis/zuidholland.html.

De volgende Historische Verenigingen in de regio hebben een eigen site:

- Historische Vereniging Maassluis: www.maassluis.nl/vrijtijd/verenigingen.hvm/hvm.html
- Historische Vereniging Schiedam: www.dsv.nl/~histvers
- Historische Vereniging Vlaardingen: www.dsv.nl/~hvv

Musea

Musea in de regio zijn o.a. te vinden op de site van het Westlands Museum voor Streek- en Tuinbouwhistorie (www.caiw.nl/~tstrik/index.htm) (zie ook *Streekhistorie Westland)* en op de Infothuis - Museumgids (www.infothuis.nl/cultuur/gids). Op beide sites is ook informatie over museum *Het Tramstation* te vinden.

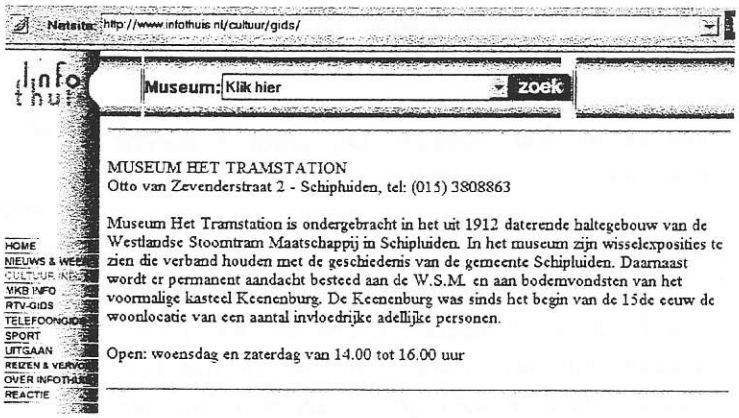

Op www. visitholland.com/cultural/indexcul.html zijn gegevens van vele Nederlandse musea te vinden. Ook van het Tramstation zijn enkele gegevens opgenomen.
Een overzicht van Nederlandse musea met een internet-site is te vinden op de *museumserver:* www.museumserver.nl/.

Schipluiden

Actuele informatie over de gemeente Schipluiden kan worden gevonden op www.tref.nl/delflanden/gemschip (Schipluiden thans en in de toekomst, info over het gemeentebestuur, gemeentelijke werkzaamheden) en op de site *Schipluiden Pages: w*wwserv.caiw/~hgr/schipluiden/index.htm (algemene informatie en info over recente evenementen).
De laatste jaren zijn ook verschillende verenigingen (o.a. St. Caecilia) en bedrijven op het net te vinden.

Streekhistorie Westland

Deze site biedt veel informatie over het Westland, met name over het Westlands Museum, andere regionale musea, genealogie, etc. De site is te vinden op www.caiw.nl/~tstrik/streek.htm.
Enkele facetten van deze site worden elders in dit hoofdstuk besproken.
Zie ook onder *Heraldiek.*

Thema van dit jaarverslag

In het kader van het thema van dit jaarverslag werd het web afgezocht naar de hier beschreven kunstenaars. Zoals kon worden verwacht was er van een aantal niets te vinden. Deze zijn kennelijk slechts binnen een te kleine kring bekend.

Jongkind
Alta Vista toonde 74 - grotendeels Franse - sites over J.B. Jongkind. De onderstaande afbeelding toont de Jongkind-pagina van het Franse virtule museum *Webmuseum, Paris* (www.netspot.nnisa.edu.au.wm/paint/auth/jongkind). De afbeelding van het daarop getoonde schilderij *De kerk van Overschie* kan door aanklikken drie maal worden vergroot.

Op de site van Museum Boyjmans-van Beuningen staat een afbeelding van een schilderij van Jongkind (*Gezicht op het Haringvliet in Rotterdam*, 1868) overigens zonder biografie (www.boijmans.rotterdam.nl/onderw/webbvb/blok2/jongkind.htm).

Frederik van Frijtom
Frederik van Frijtom is op twee sites te vinden. Op het "HHITWeb" van de Hogeschool Holland is – in het kader van het project *Digitaal Onderwijs Delft* – een pagina gewijd aan Van Frijtom. Het omvat een korte biografie en een afbeelding van één van zijn plaques.
Adres:
www.hhit.holland/delft/delftmeta/pg142.htm.

Op de andere site, van antiquariaat A. Kok te Amsterdam, werd een catalogus van het werk van Van Frijtom van museum Boijmans en een boek over zijn werk en leven aangeboden.

Octave DeConinck
Van Octave DeConinck stond een korte biografie op de site van de Historische Vereniging Schiedam:
www.dsv.nl/~histvers/personen/coninck.html.

Derkzen van Angeren
Derkzen van Angeren werd genoemd op één site, die van het Londense veilinghuis Bohams. Deze had twee etsen van Van Angeren te koop (geen details).

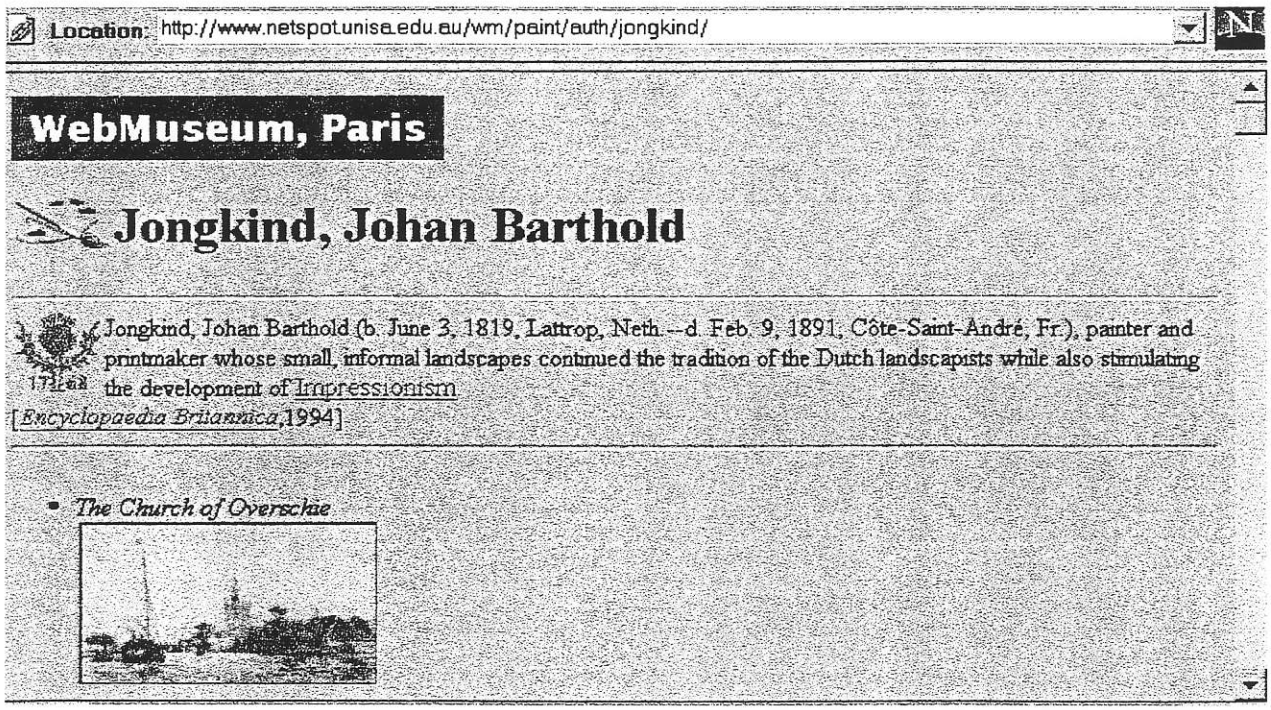

Schilder-etser Derkzen van Angeren, een meester in zijn vak

A.A. Olsthoorn

De schilder-etser Anthonius Philippus (Antoon) Derkzen van Angeren werd in 1878 in Delft geboren als zoon van een bakker. Zijn huiselijke situatie was zodanig dat hij daardoor niet tot enige kunstzinnige ontwikkeling werd aangezet. Gedurende zijn schooltijd bleek echter dat hij een onmiskenbaar talent voor tekenen had. Dit was er de oorzaak van dat hij na de lagere school terecht kwam bij het bedrijf, dat tegenwoordig bekend staat onder de naam *De Porceleyne Fles*. In die tijd werd dit bedrijf beheerd door 't Hooft en Labouchère. Hier werd hij opgeleid tot tekenaar-decorateur van Delfts aardewerk. Plateelschilderen werd dit vak genoemd. Hij werkte aan zijn algemene ontwikkeling door het volgen van avondcursussen terwijl hij ook les kreeg van L.J. Senf, de artistiek leider van de fabriek, die als etser en lithograaf en erkende autoriteit was.

Op den duur echter kon het werk bij de fabriek hem geen voldoening geven. Zijn originaliteit, fantasie en creativiteit deden hem naar andere mogelijkheden zoeken. In 1901 ging hij zich volledig wijden aan tekenen en schilderen en vervolgens ook aan de kunst van het etsen. Dit was een belangrijk besluit van de 23-jarige, want als etser zou hij het ver brengen in de Nederlandse kunstwereld.

Derkzen van Angeren, zelfportret

De Hoornse periode

In 1902 gaat Derkzen van Angeren in Den Hoorn[1] wonen. In datzelfde jaar trouwt hij met Marie de Roo. In 1904 betrekt hij een landelijk tuinhuis aan de Laan van Overvest. Hij is in het bezit van een eigen etspers en werkt gestadig aan zijn ontwikkeling als etser. Hij experimenteert met diverse technieken en als hij in 1907 naar Voorburg verhuist, heeft hij al een zeer gevarieerd oeuvre op zijn naam staan, bestaande uit portretten, stillevens en talrijke landschappen. Zijn woonomgeving in Hof van Delft inspireerde hem vooral tot het laatste genre. Het bekende "Huis van de Postbode" (pag. 25), in verschillende versies geëtst, is daar een voorbeeld van. Het is niet vreemd dat dit onderwerp diverse malen door de kunstenaar werd behandeld. Vanuit de achterkant van zijn woning had hij een gemakkelijk uitzicht op deze door de tijd en de elementen geteisterde bouwsels. Van verschillende andere prenten is eveneens bekend dat ze geëtst zijn in de periode, dat de kunstenaar in Den Hoorn woonachtig was. We noemen "Tuin en Wilg", een expressie van een tuinderij aan een vaart in de omgeving. Ook voor "Gezicht op Delft", "Molen zonder wieken", "Hek" en Houtzaagmolen" werd in Den Hoorn de inspiratie gevonden. Voor zijn landschapsstudies is deze omgeving uiterst vruchtbaar geweest.

Noot

1. Van Angeren woonde eerst in een reeds lang geleden afgebroken woning op de hoek Dijkshoornsweg – Hoornsekade. Later heeft hij op de Dijkshoornseweg nr. 32 gewoond. Men vertelt dat nog in 1939 de zolder van dit huis, waar de schilder zijn atelier had, een opvallend groot dakraam bezat.

De strijd om het bestaan

Hoewel Derkzen van Angeren hard werkte en veel produceerde, was het toch moeilijk om tot een redelijk belegde boterham te komen. In de eerste jaren van zijn zelfstandig kunstenaarschap poogde hij zijn verdiensten te verhogen door met zelfgemaakte prentbriefkaarten en etsen langs de huizen te gaan. Hij deed dit samen met zijn vrouw. Ook drukte hij eens veertienhonderd etsen die als Kerstkaart gebruikt konden worden. In 1903 werden enkele van zijn etsen opgenomen in een tentoonstelling in het gebouw der "Vereniging tot aanmoediging van onbemiddelde kunstenaars" in Den Haag. Vanaf die tijd exposeerde hij regelmatig.

Hij bediende zich soms van originele manieren om zijn werk te verkopen. Hij verstuurde bijvoorbeeld zichtzendingen. Naar aanleiding daarvan ontving hij in 1912 een brief van de Grootmeester van het kabinet van de Koningin-Moeder. Hoewel daarin opgemerkt wordt dat Hare Majesteit nooit iets op zicht ontvangt, zonder daartoe vooraf het verlangen te kennen te hebben gegeven, koopt Hare Majesteit wel acht kleine etsen aan uit de toegezonden collectie. De volledige brief is hieronder afgedrukt.

Zo groeide langzamerhand de bekendheid van Derkzen van Angeren, tegelijk met zijn technisch kunnen.

GROOTMEESTER
van
H.M. DE KONINGIN-MOEDER
— — —

Lange Voorhout 78

's Gravenhage
12 Januari 1911

Wel Edele Heer,

Ter wille van Uw werk heb ik voor een enkel maal uitzondering gemaakt op den regel, dat Hare Majesteit de Koningin nimmer iets op zicht ontvangt, zonder daartoe het verlangen vooraf te hebben te kennen gegeven. Ik weet wel dat U my dit niet hebt gevraagd, maar persoonlyk schikt het my op dit ogenblik niet etsen aan te kopen, hoewel ik Uw werk met genoegen zag. Ook voor my moet ik echter bezwaar maken ongevraagd dergelijke zaken in het vervolg op zicht te ontvangen. Mijn zeer drukke betrekking laat my niet altijd den tyd die zaken te zien. Ik moet daarvoor dus myn tyd kunnen kiezen.

Afgescheiden van het vorenstaande, is het my echter aangenaam U te kunnen berichten, dat Hare Majesteit uit Uwe collectie acht kleine etsen heeft aangekocht, en wel de volgende nummers:

40 voor *f* 12.50
51, 53, 55, en 62 voor *f* 7.50 elk
45 en 50 voor *f* 5.— elk en Nr. 58 voor *f* 7.50.

Te zamen maakt dit *f* 60.— die ik U ingesloten toezend. Het bewys van ontvangst dat ik mede insluit, verzoek ik U ondertekend aan mijn adres terug.

Uwe etsen verzend ik afzonderlyk aan uw adres.

Met alle achting,

U Wel Ed. dienstwillige

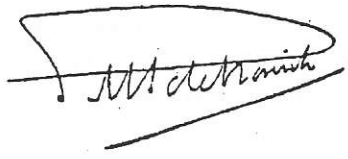

Tekening van een oudere dame, wellicht een Hoornse.

Verhuizing naar Rotterdam

In 1907 gaat van Angeren enige tijd in Voorburg wonen en vervolgens vestigt hij zich in Rotterdam. Hier vindt hij een nieuwe inspiratiebron, het rivierenlandschap. De schepen en de havens. Hij komt geheel in de ban van het weidse water. Hij maakt een album "De Maas". Vervolgens, in 1924, is een serie van achttien schetsen gereed met landschappen rond Merwede, Waal en Rijn, die in 1926 met vijfentwintig etsen een vervolg krijgt. Hoewel uiteraard ook andere onderwerpen hem inspireren, blijft het rivierenlandschap voor hem een onuitputtelijke bron. De voortdurende variaties van de horizon, het uitspansel en de lichtval doen hem nooit moe worden om in dit gebied rond te zwerven en er zijn aantekeningen te maken. Deze aantekeningen worden dan thuis verder uitgewerkt en Derkzen van Angeren rust niet voordat het hem gelukt is

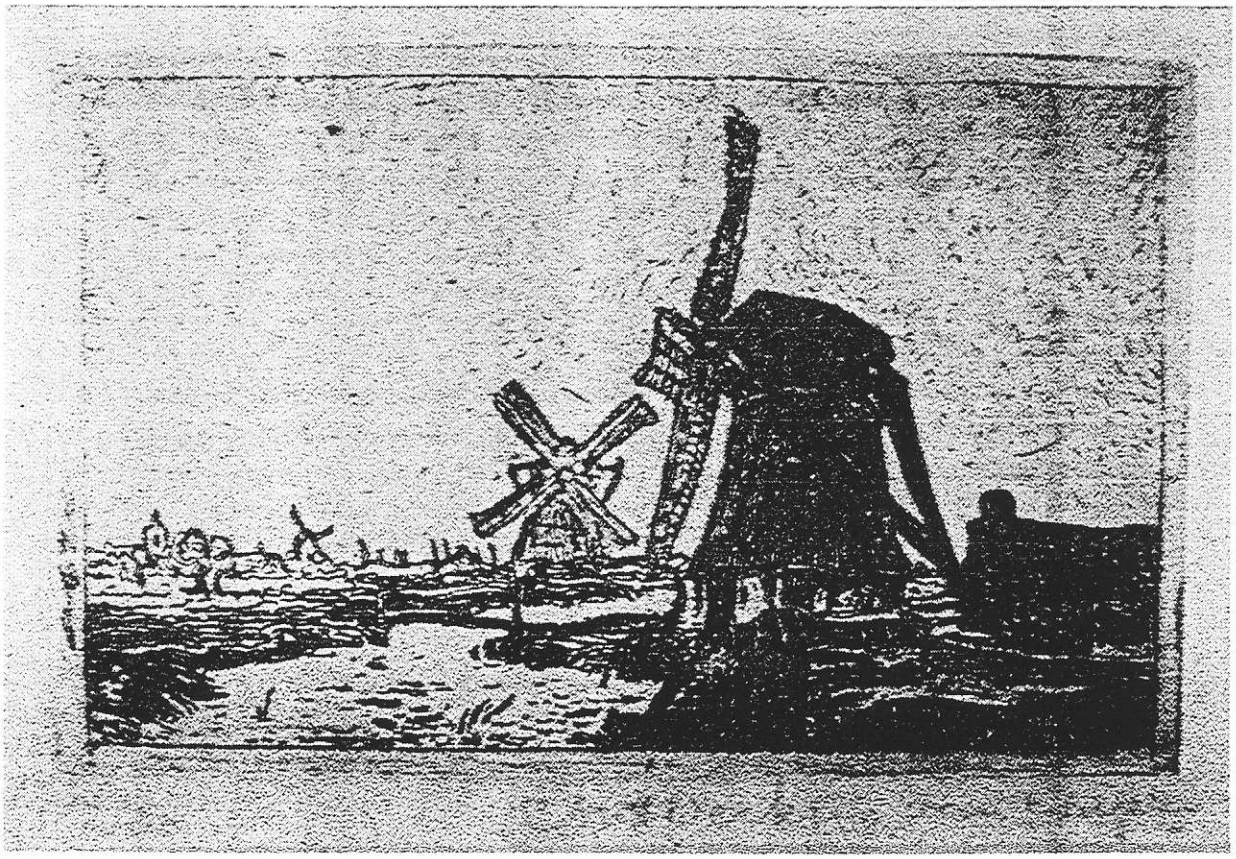

Rechts de molen van de Harnaspolder, in het midden die van de Woudse Droogmakerij. Het 'kwakeltje' vormde de verbinding tussen de Woudselaan en de Harnaskade. De molen links op de achtergrond is waarschijnlijk de korenmolen van Wateringen (tekening).

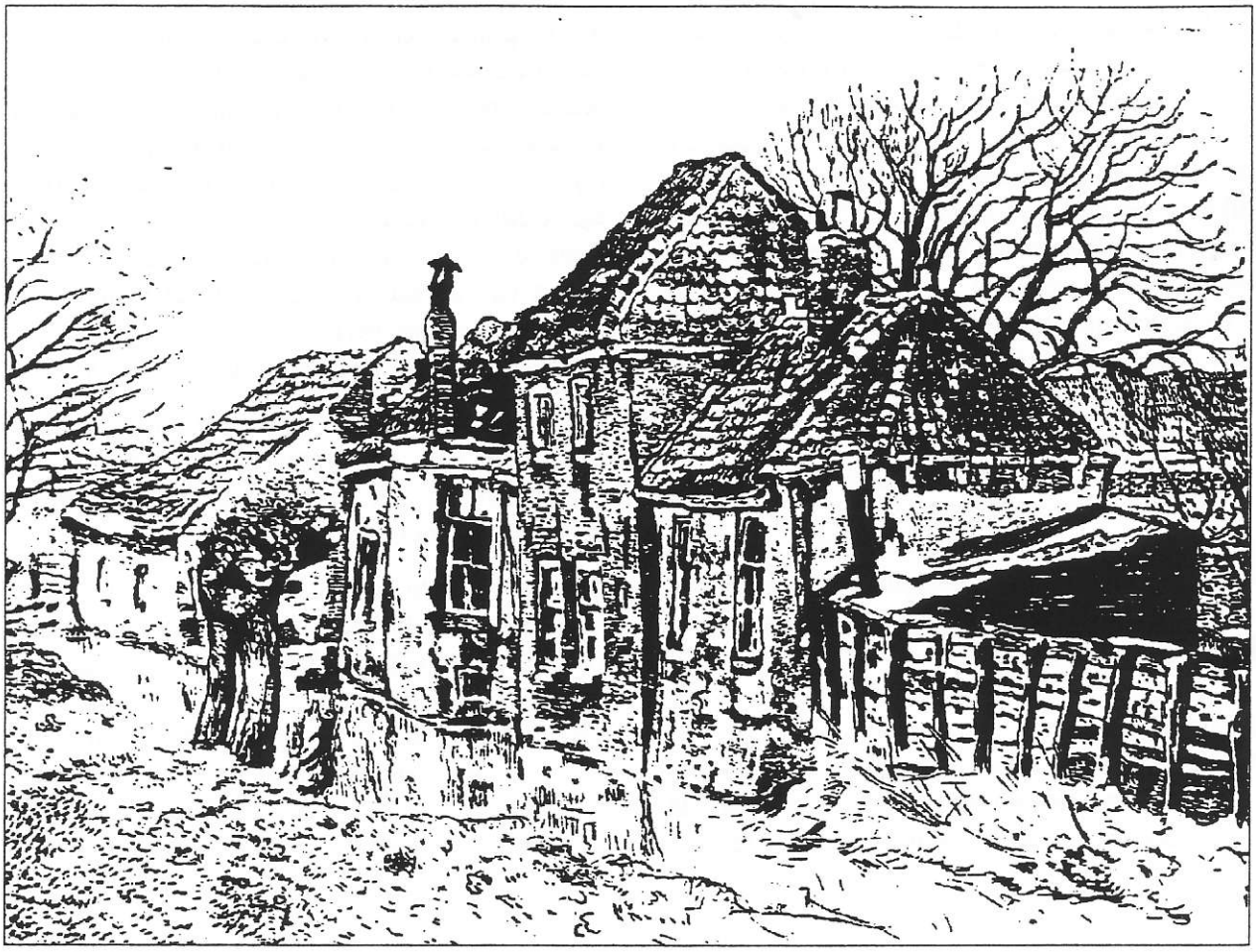

Huis van de postbode (ets)

de speciale sfeer, die hij heeft waargenomen en beleefd, via de plaat op papier over te brengen. Hij experimenteert en ontwikkelt zelf nieuwe technieken. Ook blaast hij oude, in onbruik geraakte technieken, nieuw leven in. Door geen enkele drempel en geen enkele moeilijkheid laat hij zich weerhouden, als het erom gaat zijn onderwerp zo volmaakt mogelijk weer te geven. Gemakkelijke compromissen in zijn werkwijze zijn aan hem niet besteed. Alle moeite wordt door hem niet geteld, alleen het resultaat is belangrijk.

Door deze instelling ontwikkelde Derkzen van Angeren zich tot een meester in de etskunst. Zijn werk wordt wel vergeleken, mede door de beheerste, sobere lijnvoering, met de etsen van Rembrandt of het werk van Jongkind, die inspiratie zocht in een gelijksoortige omgeving. In 1917 wordt Van Angeren dan ook gevraagd om leraar te worden aan de Academie van Beeldende Kunsten in Rotterdam. Zijn taak betreft een nieuw vak op het lesrooster, namelijk het doceren van de etskunst.

Docent aan de Academie

In zijn werk was Derkzen van Angeren een perfectionist. Op elk onderdeel van zijn kunstenaarschap stelde hij zichzelf zeer hoge eisen en was hij zelden tevreden over de resultaten. Ook als docent maakte hij het zich niet gemakkelijk. Zijn ontwikkeling en zijn veelzijdigheid als graficus kwamen hem daarbij uitstekend te pas. Hij werd de stuwende kracht, de inspirerende factor bij de opbloei van de grafische kunst in Rotterdam. Zijn aanpak was zeer direct en zijn theoretische benadering heel duidelijk. Dit gaf uiteraard vaak aanleiding tot discussies, die soms hoog opliepen. Hij verdedigde met verve wat hij als juist beschouwde, waarbij hij echter steeds eerlijk bleef. Bij zijn opvatting van lesgeven werden dor andere docenten wel eens vraagtekens geplaatst. Hij was een vijand van schoolsheid en steriele navolging en kwam daardoor wel in conflict met zijn collega's van de Academie.

In het leslokaal van Van Angeren vond men een sfeer als in een werkplaats uit de Gouden Eeuw, waar meester en leerlingen gezamenlijk

de kunst beoefenden. Eén van zijn leerlingen zei later van hem: "Derkzen van Angeren was buitengewoon gevoelig voor de echtheid van de mens en hij had een geweldig en veelzijdig onderscheidingsvermogen voor oorspronkelijkheid en kwaliteit in het werk". Deze instelling verschaft zijn leerlingen een bepaalde vrijheid van werken, die men in die tijd op de Academie niet gewend was. Tengevolge hiervan konden kunstenaars zich ontwikkelen zonder hun persoonlijke oorspronkelijkheid te verliezen. Tot aan zijn pensioen in 1943 heeft Derkzen van Angeren les gegeven aan de Academie. Een groot aantal leerlingen heeft geprofiteerd van zijn gedrevenheid, zijn vakkennis en technische veelzijdigheid. Hij wordt dan ook wel beschouwd als de vader van de Rotterdamse grafiek.

Epiloog

In 1952, hij was toen reeds 74 jaar, emigreerden van Angeren en zijn vrouw naar Canada (zijn oudste dochter woonde daar reeds). Sommigen zagen dit als een vlucht. Sinds zijn pensionering had van Angeren echter wel het een en ander meegemaakt. Zijn zoon en diens vrouw waren in de oorlogsjaren omgebracht. Zijn beste vriend overleed kort na de oorlog, zijn oudste dochter was met haar gezin naar Canada vertrokken. Intussen was de ontwikkeling van de kunst veranderd, de belangstelling voor grafiek verflauwde. Het contact met veel van zijn oud-leerlingen had hij verloren.

Voor van Angeren vertrok vernietigde hij het merendeel van zijn etsplaten, de meeste van zijn stukken droeg hij over aan museum Boymans van Beuningen.

In Canada zette hij zijn werk voor. Dit is dan ook de reden dat de National Art Gallery te Toronto een aantal stukken van Van Angeren bezit.

Zijn laatste werk was een tekening van zijn vrouw op haar sterfbed (februari 1961). Enkele maanden later, op 14 juni 1961, overleed Derkzen van Angeren op 83-jarige leeftijd.

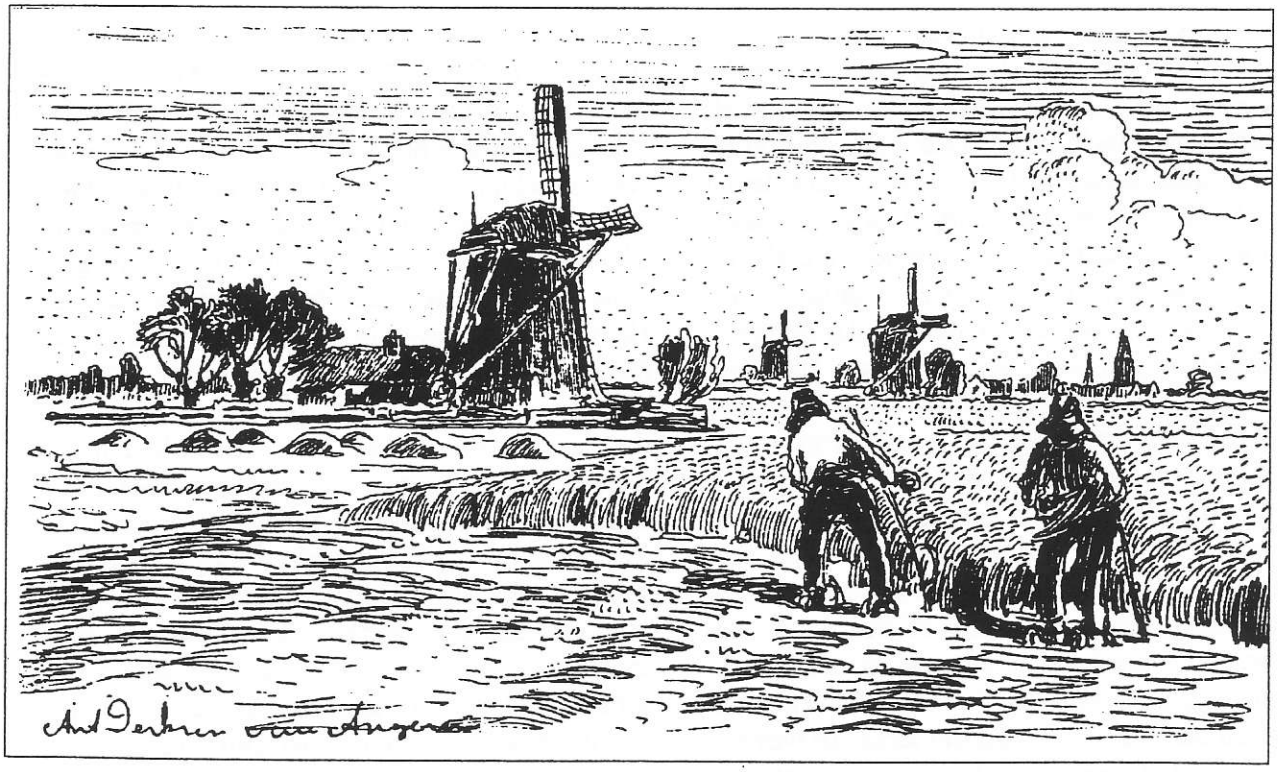

Frederik van Frytom[1], schilder en tekenaar

A.A. Olsthoorn

In de rij van schilders, die in Delft en omgeving de inspiratiebron voor hun werk vonden, neemt Frederik van Frytom een belangrijke plaats in. We weten niet, wanneer deze schilder geboren is maar het moet ongeveer in 1632 geweest zijn. Delft was waarschijnlijk niet zijn geboorteplaats maar het grootste deel van zijn leven - hij stierf in 1702 - heeft hij er gewoond en gewerkt.

We komen zijn naam voor het eerst tegen in het Huwelijksregister van Delft in 1652. Hij wordt dan aangeduid als vrijgezel, wonend in de Papestraat en hij trouwt in dat jaar met Lijntge Stevens, spinster, uit Pernis. Verschillende kinderen worden uit dit huwelijk geboren. In 1679 sterft Lijntge. Er zijn dan acht kinderen, de oudste 26, de jongste 6 jaren oud. In 1690 trouwt Van Frytom opnieuw en wel met Elisabeth Verschouw. Hij woont dan als weduwnaar in een huis aan de Molslaan, dat bekend staat onder de naam *In den vergulden Brack.*

In de periode 1652 tot 1702 is Van Frytom als schilder-tekenaar zeer productief gewest. Er zijn van hem schilderstukken bekend van een hoog niveau; de meeste zijn geschilderd op paneel, enkele op doek. Het uitbeelden van landschappen heeft zijn voorkeur. Hieraan werkt hij met heel zijn virtuoze vakmanschap, zijn bewondering voor fraaie bomengroepen en eindeloze vergezichten. Zijn belangrijkste oeuvre bestaat echter uit een aantal borden en plaques (dit zijn grote tegelschilderijen) van Delfts aardewerk. In dit genre had hij zich namelijk gespecialiseerd en een hoge graad van bekwaamheid verworven.

Delfts aardewerk

In het tweede kwart van de 17de eeuw raakte men in Nederland uitgekeken op de eigen aardewerkproducten, voor zover deze een decoratieve functie moesten hebben. Men vond ze wat te grof in vergelijking met het fraaie Chinese porselein, dat door de schepen uit het verre oosten werd meegebracht. Dit porselein was een geduchte concurrent voor de eigen productie. Daarom stelde men alles in het werk om deze voortbrengselen uit China na te maken. Dit lukte echter niet. De Chinezen deden er namelijk alles aan om het geheim van hun productiemethode niet uit handen te geven. Het materiaal dat men gebruikte om het verfijnde porselein te maken was al een moeilijkheid (zie kader). De Nederlandse

Chinees porselein

De grondstof voor het Chinese porselein is kaolien of porseleinaarde. De beste kwaliteit is wit tot grijs-wit gekleurd, qua kleur niet te vergelijken met de Nederlandse klei. De naam kaolien is afkomstig van de klassieke vindplaats, de berg *Kau-Ling* in de Chinese provincie Kiangsi.

Het jaar 1709 wordt beschouwd als het jaar van de uitvinding van het Europese hard porselein, de beste imitatie van het Chinese porselein. Dit was vooral te danken aan de vondst, een jaar eerder, van een uitstekende kwaliteit kaolien, bij Meissen, Saksen. Ook op andere plaatsen in Duitsland komt het in grote hoeveelheden voor. De overige Europese vindplaatsen van kaolien van goede kwaliteit bevinden zich o.a. in Bohemen (Tschechië), in Engeland (Cornwall en in Devonshire) en in Frankrijk. In Frankrijk wordt de beste kwaliteit gevonden bij Limoges. Dit wordt gebruikt voor het beroemde Sèvre porselein.

1. Ook wel geschreven als "Frijtom".

klei leende zich daar niet voor. Al experimenterend kwam men echter tot een geheel nieuw product. Dit leek in kleur en tekening op het Chinese porselein, wat materiaal betreft bleef het echter aardewerk. Het werd een geheel eigen genre, dat na een aantal verbeteringen en verfijningen een zeer hoog niveau bereikte. Men noemde het Delfts aardewerk.
Dit betekende niet dat het alleen in Delft gemaakt werd. Er waren ook andere steden, zoals Haarlem, Amsterdam en Rotterdam, waar de pottenbakkers zich met dit procédé bezig hielden. Het betekende wel dat men in Delft op dit gebied de hoogste graad van perfectie bereikte. Daardoor is de naam 'Delfts aardewerk' toch volkomen verantwoord.

In het begin van de 17de eeuw was een groot aantal pottenbakkers naar Delft gekomen. Meer dan dertig pottenbakkerijen hadden zich in de stad gevestigd. Dit betekende werk voor vele handwerkslieden, maar ook voor schilders en tekenaars. De allerbeste kunstenaars en vaklieden waren naar Delft gekomen. Gezamenlijk maakte men een product dat beroemd werd in de hele westerse wereld. De uiterst fijne tekeningen en het romig-witte glazuur werden een begrip. Uit allerlei landen kwamen dan ook orders.

Omdat het belangrijk was bovengenoemde kwaliteit te handhaven, was er het St. Lucasgilde dat toezicht hield. Door dit gilde werden hoge eisen gesteld aan het vakmanschap. Pas na jarenlange opleiding kwam men in aanmerking om een proef af te leggen voor pottendraaier of plateelschilder. Voordat men in de gildeboeken vermeld werd met de aantekening 'meester' moest men zijn vakmanschap in vele werkstukken hebben bewezen. Mede tengevolge van deze kwaliteitsbewaking werd Delft het grootste centrum en tevens een klasse apart op het gebied van Delfts aardewerk. De periode 1650 tot 1750 was een gouden tijd voor de Delftse producten.

Een Meester-Decorateur
De meest vitale periode in het leven van Frederik van Frytom viel samen met de eerste helft van bovengenoemde gouden tijd. In deze decennia ontwikkelde hij zich tot één van de beste aardewerk-decorateurs. Hoewel hij, zoals we zagen, ook in olieverf schilderde, was zijn keramische productie het belangrijkst. Werk van zijn handen kenmerkte zich door een uiterst zorgvuldige benadering van het gehele wordingsproces. Alleen de beste grondstoffen waren goed genoeg. De klei moest van een aparte klasse zijn, uitgezeefd en gewassen tot ook de laatste mineralen en plantenresten verwijderd waren. Het tinglazuur dat hij gebruikte, was van een superieure kwaliteit.

Omdat het medium hem als tekenaar inspireerde, vond hij zeer originele decoratieve mogelijkheden.. Hij maakte geen gebruik van gesleten symbolen. De dingen om hem heen, die hij met het oog van de schilder tegemoet trad, werden symbolen voor hem. De landschappen die hij tekende, waren gedompeld in een gloed van licht. Het blauw werd op een virtuoze wijze gehanteerd; soms dun en licht, soms meer geaccentueerd om verschillende nuances mogelijk te maken. De warmwitte achtergrond vervulde hierbij een eigen functie.

Wat de plaques van zijn hand betreft, zorgden zijn zeer persoonlijke stijl en zijn technische en esthetische kwaliteiten voor kunstwerken van de eerste rang. Ook in de borden en andere producten die hij vervaardigde, is op dezelfde wijze de meester herkenbaar. Zelfs in het gezelschap van de grote meesters, die zijn collega's waren, betekende Van Frytom een fenomeen, die in zijn werk een gehele eigen niveau creëerde.

Zwerver in Delfland
Frederik van Frytom had een bijzondere binding met het Hollandse landschap. Hij hield van de zware bewolking en de gevarieerde lichtspelingen die het waterrijke polderland een geheel eigen sfeer gaven. De omgeving van Delft was een onuitputtelijke inspiratiebron voor hem. Op een aantal van zijn plaques is de locatie niet te herkennen maar andere landschappen zijn door diverse elementen duidelijk te plaatsen. Voorbeelden daarvan zijn Overschie en Kethel (verschillende malen), Maassluis, Delft en de Vliet.

Er zijn ook borden bekend met van de hand van Van Frytom. Op één daarvan zien we onmiskenbaar het dorp Schipluiden afgebeeld. Behalve plaques en borden die de sfeer van het polderland weergaven, tekende Van Frytom ook landschappen uit een volkomen andere omgeving. Daar zien we bergen, kastelen, torens en ruïnes. Het was voor een schilder een normale zaak om reizen te maken en tijdelijk in het buitenland te werken. Mogelijk heeft Van Frytom zich ook laten inspireren door de schilderstukken van collega's, die langdurig in Italië verbleven.

Hoewel door Van Frytom ook wandtegels werden getekend, is hiervan niet veel bekend. Waarschijnlijk is van deze productie weinig bewaard gebleven. Het werk van Van Frytom, dat wél bewaard is gebleven, is stuk voor stuk een demonstratie van zijn uitzonderlijke vakbekwaamheid en kunstzinnige instelling. Het behoort tot de meest gezochte kostbaarheden die onze 17de eeuwse voorvaderen ons hebben nagelaten.
Wat die 17de eeuw betreft blijft het in z'n algemeenheid een raadsel, hoe het mogelijk was, dat een volk van boeren, vissers, handelaars en zeelieden in staat was om op bijna elk gebied kunstuitingen te creëren, die ook nu nog als hoogwaardig worden erkend.

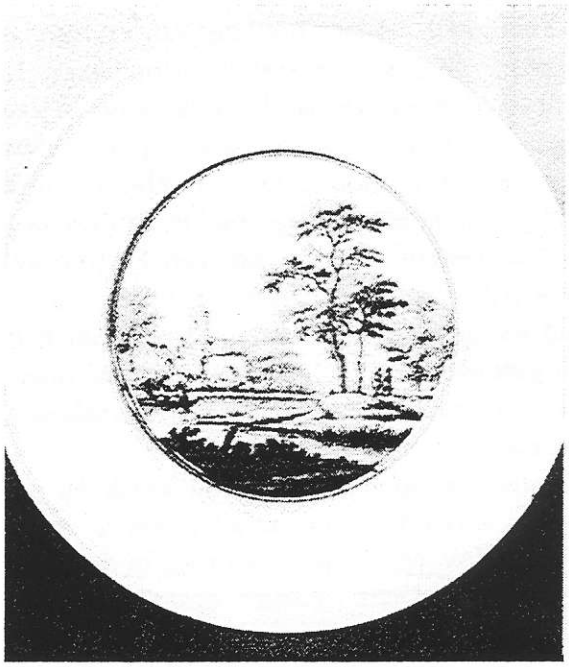

Bord met een gezicht op Schipluiden

Historische gegevens
Frederik van Frytom was in goede doen. Uit het notarieel archief blijkt dat hij enkele malen een huis koopt in Delft. Als hij, na de dood van Lijntge Stevens, opnieuw in het huwelijk treedt met Elisabeth Verschouw, worden er door notaris Bronchman huwelijkse voorwaarden opgemaakt. Zij trouwen niet in gemeenschap van goederen, wel wordt bepaald dat de langstlevende vijftig gulden uit de boedel zal ontvangen ter gedachtenis.

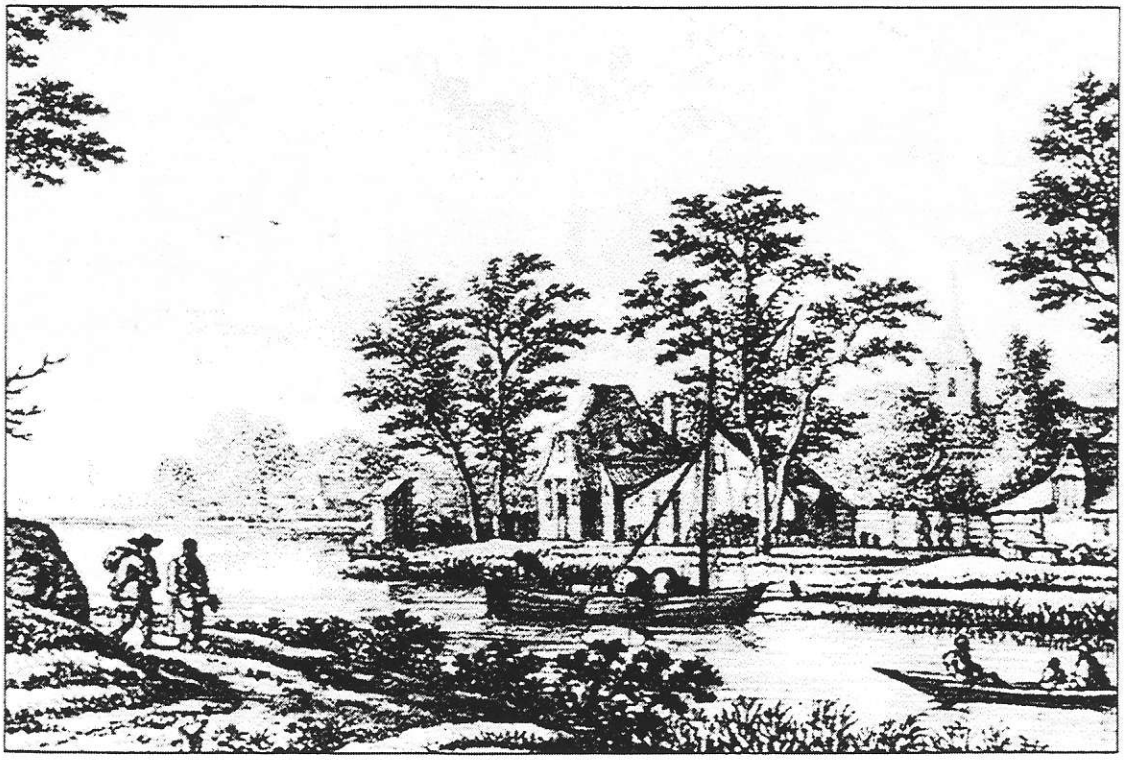

14 Februari 1701 laat Frederik van Frytom bij notaris P. Steelant een testament opmaken. In de aanhef lezen we dat hij ziek is en in een stoel zit. 30 Januari 1702 maakt hij een nieuw testament bij notaris P. Durven. Hierin wordt gezegd dat hij kloek en gezond is. In deze beide testamenten zien we dat Van Frytom geschilderde panelen en diverse plaques, aangeduid als 'geschilderde stenen platen, door hem zelf geschilderd', aan zijn nabestaanden, onder wie zijn echtgenote, Elisabeth Verschouw, vermaakt.
Ondanks de opmerking dat hij kloek en gezond is, sterft Van Frytom kort daarna, in juli 1702. Hij wordt 16 juli begraven in de Nieuwe kerk te Delft. Twaalf dragers brengen hem, begeleid door zijn familie, naar het graf.

Zwervend over de wereld
Na zijn dood begon van Frytom een nieuwe zwerftocht, maar nu over de hele westerse wereld. Ondanks het feit dat plaques en borden, door de aard van het gebruikte materiaal, gemakkelijk breken of beschadigingen oplopen, zijn er toch vele stukken van hem bewaard gebleven. In Nederland in de musea van Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, maar vooral in een groot aantal particuliere collecties. Eveneens in verschillende musea in Engeland, Frankrijk, Duitsland, België, Zweden en de U.S.A. en ook daar in privé verzamelingen. Wanneer op veilingen een stuk van Frytom in de catalogus wordt aangekondigd, is er steeds belangstelling van diverse kanten. De roem van het Delftse aardewerk is mede te danken aan het voortreffelijke werk van deze kunstenaar.

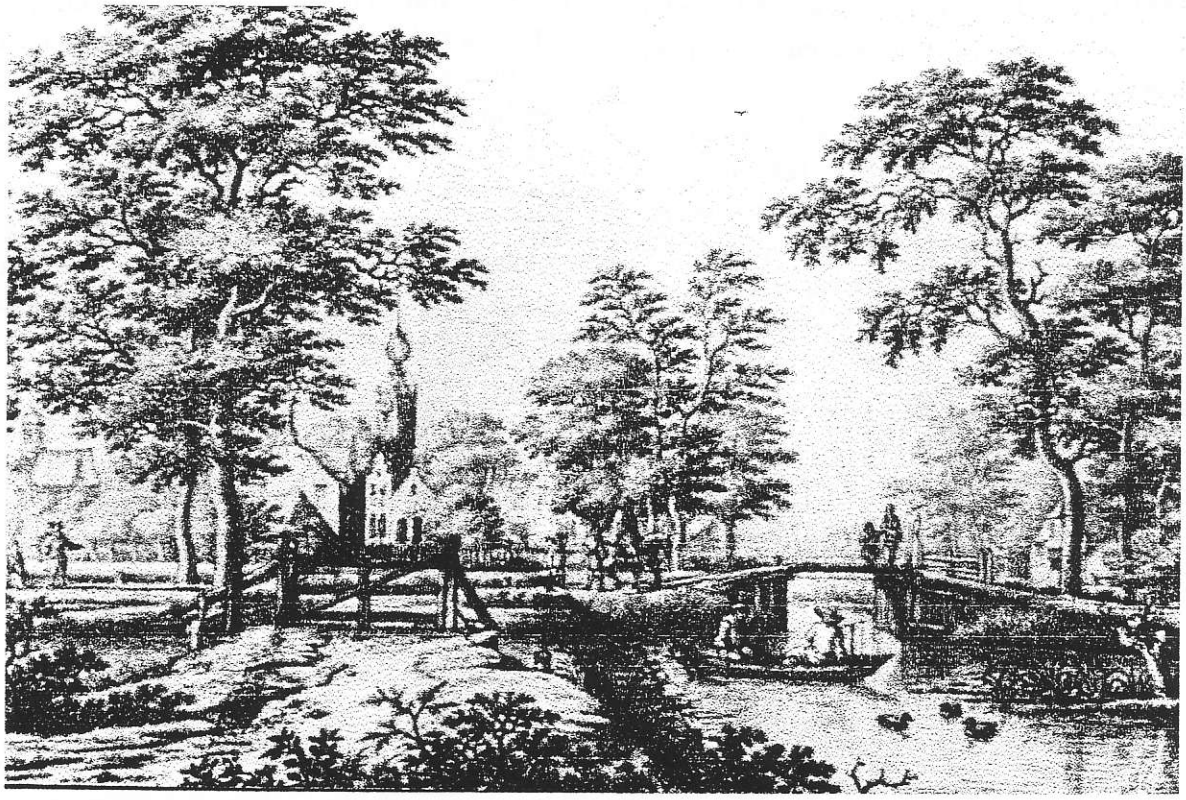

Gezicht op Overschie

Jan Heesterman

A.A. Olsthoorn

In de eerste helft van deze eeuw leefde er in Delft een kunstschilder die regelmatig 'de boer op ging' om schilderachtige situaties in verf en lijn vast te leggen. Zijn naam was Jan Heesterman.
Hij werd geboren in 1890 en begon al vroeg te tekenen en te schilderen. Hij leefde in een periode waarin de belangstelling voor deze zaken niet bijzonder groot was. Bovendien was de groep mensen die zich 'kunst' konden permitteren uiterst gering. Het aankopen van schilderslinnen en verf was voor vele schilders dan ook een moeilijke zaak.
Ook Heesterman kampte met dit probleem. De meest vreemde middelen werden door hem gebruikt om de resultaten van zijn tekenlust op vast te leggen. Soms was het een stuk karton, een plaatje triplex, een stevig kalenderblad of zelfs een stuk bruin pakpapier. Door zijn beperkte financiële middelen was hij wel verplicht zuinig om te gaan met verf en linnen. Jan Heesterman kon het evenwel niet laten om oude boerderijen met al hun schilderachtige details op doek te brengen. Dit had tot resultaat dat er van hem een groot aantal schilderstukjes bekend is die amper groter zijn dan 10 bij 15 cm. In klein bestek schilderde hij landschappen, boerderijen in hun karakteristieke omgeving, met boomgaard of geriefbosjes met een melkhuis of een karnmolen. Allerlei zaken die hem inspiratie verschaften, werden in kleur gevangen. Behalve boerderijen hadden ook molens zijn speciale aandacht.
Uiteraard heeft hij ook in Delft werk gemaakt; daar woonde hij tenslotte. Deze stad was en eldorado voor zijn schildersoog. De grachten met de bruggen, de poorten, de hofjes, de torens en de vele oude gevels waren voor hem een nimmer opdrogende bron van inspiratie.
Door deze activiteiten was hij niet alleen als kunstenaar belangrijk maar had hij ook verdiensten op het gebied van de topografie. Als tegenhanger van de bestaande overzichtsprent van Delft, gezien van de westzijde, vervaardigde hij een prent van Delft gezien vanaf de oostzijde. Hij deed dit aan de hand van oude etsen en gravures. Het resultaat was op de realiteit gebaseerd en tevens artistiek volkomen verantwoord. Hierbij demonstreerde Heesterman een staaltje van zelfkennis. Omdat hij zich ervan bewust was dat het tekenen van personen niet zijn sterkste kant was, liet hij deze details over aan zijn collega Fred Albers.

Jan Heesterman, zelfportret.

De voorkeur van Heesterman ging uit naar het platteland. De omgeving van Delft bood hem talloze mogelijkheden. Een groot aantal kleine doekjes en panelen van zijn hand is bewaard gebleven. Deze kleine formaten werden door hem niet alleen gemaakt om de kosten van verf en linnen binnen de perken te houden. Door deze kleine schilderstukjes probeerde hij opdrachten voor grotere doeken te verwerven. De boeren en buitenlui die naar hem kwamen kijken als hij aan het werk was in hun omgeving, werden vaak opdrachtgevers wanneer ze dit werk in klein bestek zagen. Kwamen ze niet uit eigen beweging kijken, dan meldde Jan Heesterman zichzelf wel aan de opgeklampte deur met een luidruchtig 'volk'.
Mogelijk heeft zijn werk niet de exacte precisie in de details zoals die door Verheul werd betracht, wat sfeer betreft behoeft het vaak niet onder te doen voor doeken van bekende meesters.

Bijzonder fraai zijn de landschappen van Heesterman die de schemering of de vallende nacht weergeven. Ook zijn maanlandschappen behoren tot die categorie. Op een aantal daarvan realiseerde hij een uiterst subtiele werking van het licht. Waaruit blijkt dat zijn instelling zeer artistiek was en zijn technisch kunnen ver boven de middelmaat reikte.
Zoals het gewoonlijk gaat, werd ook deze profeet in eigen land weinig geëerd. In Delft kwam de waardering pas op gang toen hij gestorven was. Veel van zijn werk werd toen door de kunsthandel opgekocht. Een paar tentoonstellingen op plaatselijk niveau leverde de schilder wat meer bekendheid op.
Langzamerhand kwam er vraag naar zijn werk.

Scheen's Lexicon zegt over hem:
"Johannes Heesterman (Jan), geboren in Delft, 5 juni 1890, overleden in Delft 6 januari 1947, woonde en werkte aldaar. Leerling van H. Schaap. Schilderde, aquarelleerde, tekende (ook pentekeningen) en maakte pastels en etsen. Onderwerpen in naturalistische trant, vooral stads- en dorpsgezichten, buurtjes, landschappen (maanlandschappen) en stillevens. Werk in het bezit van de gemeente Nootdorp; ook werk in het gemeentearchief te Delft."

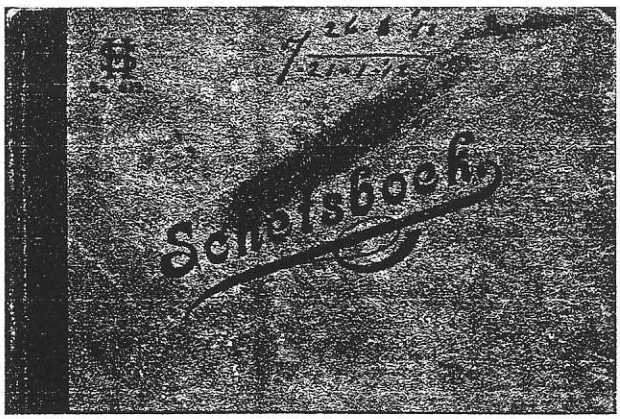

Eén van de schetsboeken van Heesterman, periode 26 juni 1911 tot 21 januari 1912.

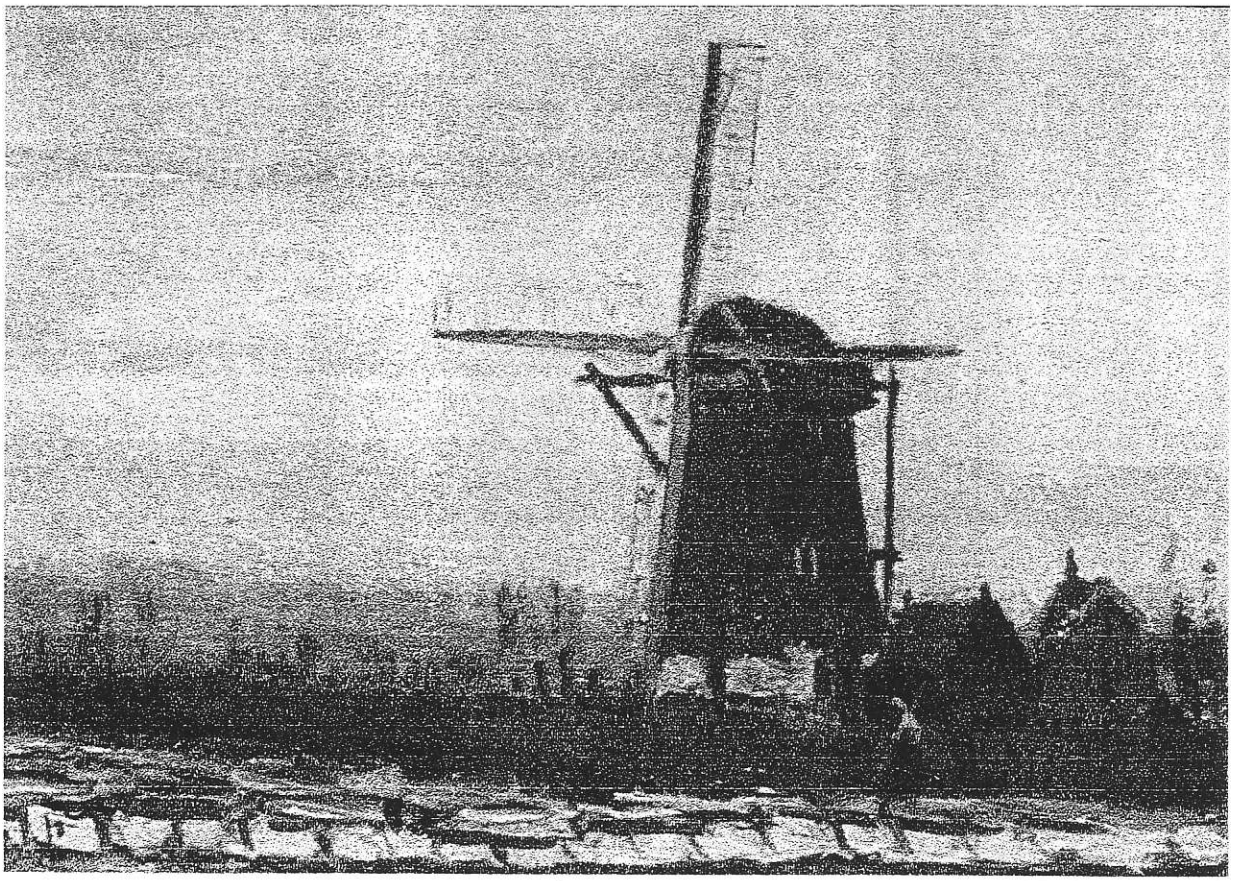

De Voordijkshoornse molen, schilderij

Evenals dat met de hofsteden van Verheul het geval is, zijn vele door Heesterman geschilderde boerderijen later verbouwd of afgebroken. Het zou de moeite waard zijn om alsnog de identiteit vast te leggen van de geschilderde hofsteden en ze te lokaliseren. Dit zal een moeilijke opgave zijn omdat het werk van Heesterman volkomen verspreid is. Toch zijn er verzamelaars die al vroeg speciale aandacht hadden voor de kleine, sfeervolle stukjes van deze schilder.

Misschien is het nog niet te laat om bepaalde gegevens bij elkaar te brengen. Het zou een onderdeel kunnen vormen van de inventarisatie van de oude boerenhofsteden in Midden-Delfland.

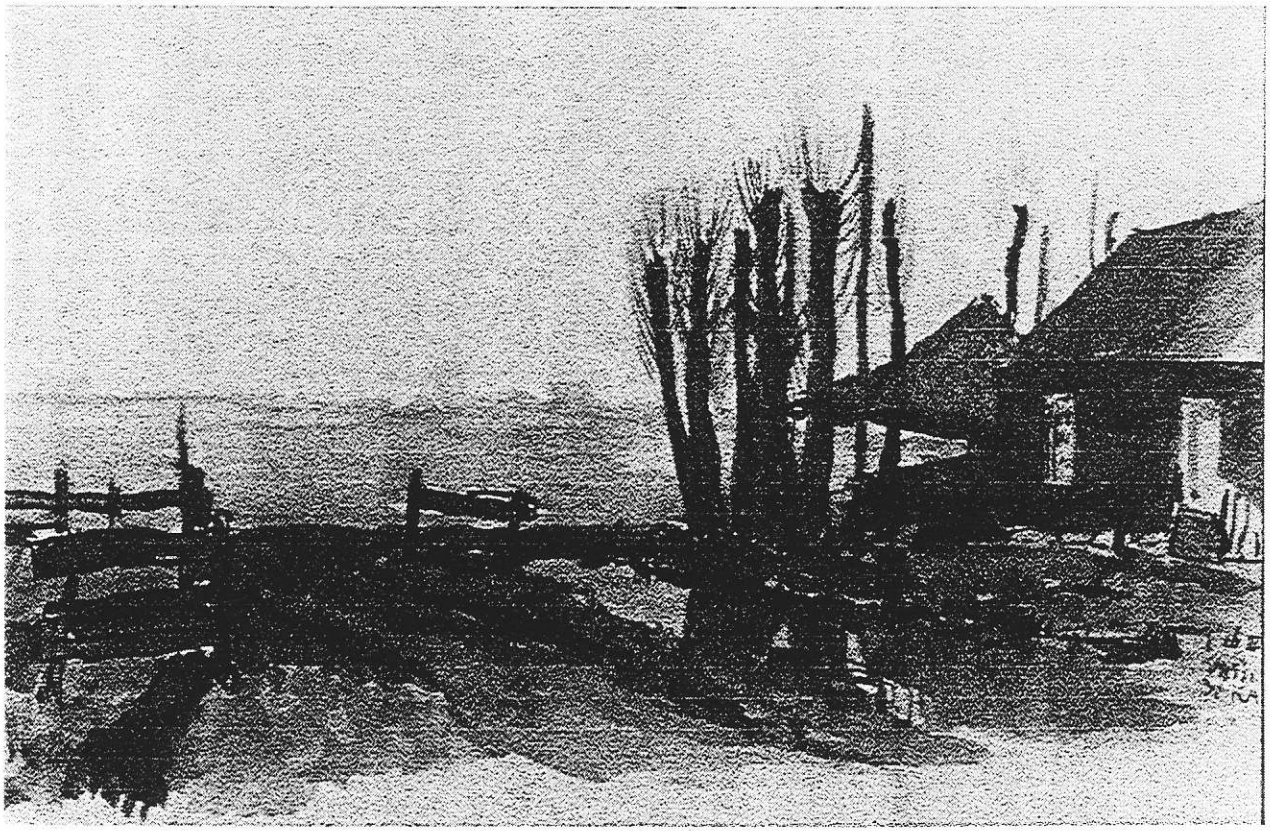

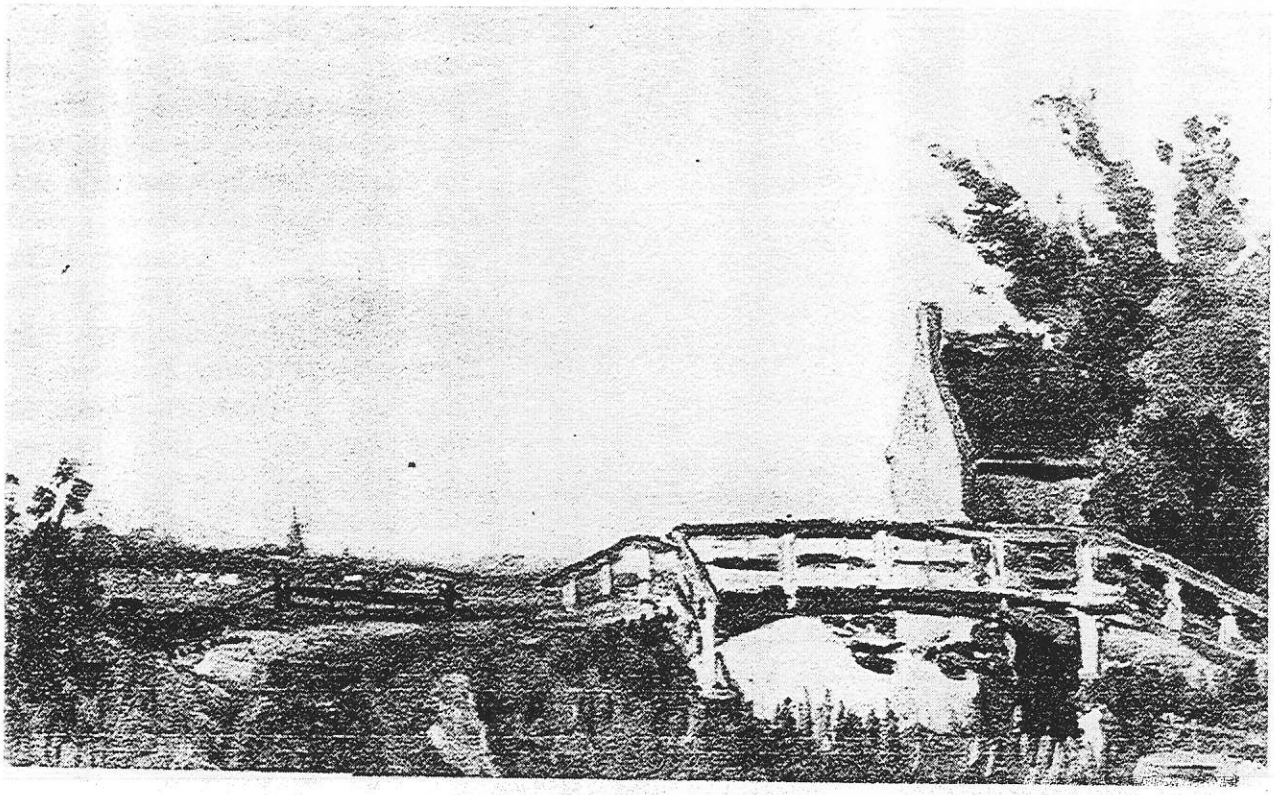

De Suikerheul, Den Hoorn, ca. 1930.
Rechts boerderij Kleyweg, links de Ommedijk
(zie ook de afbeelding bij Jan J. van der Stap).

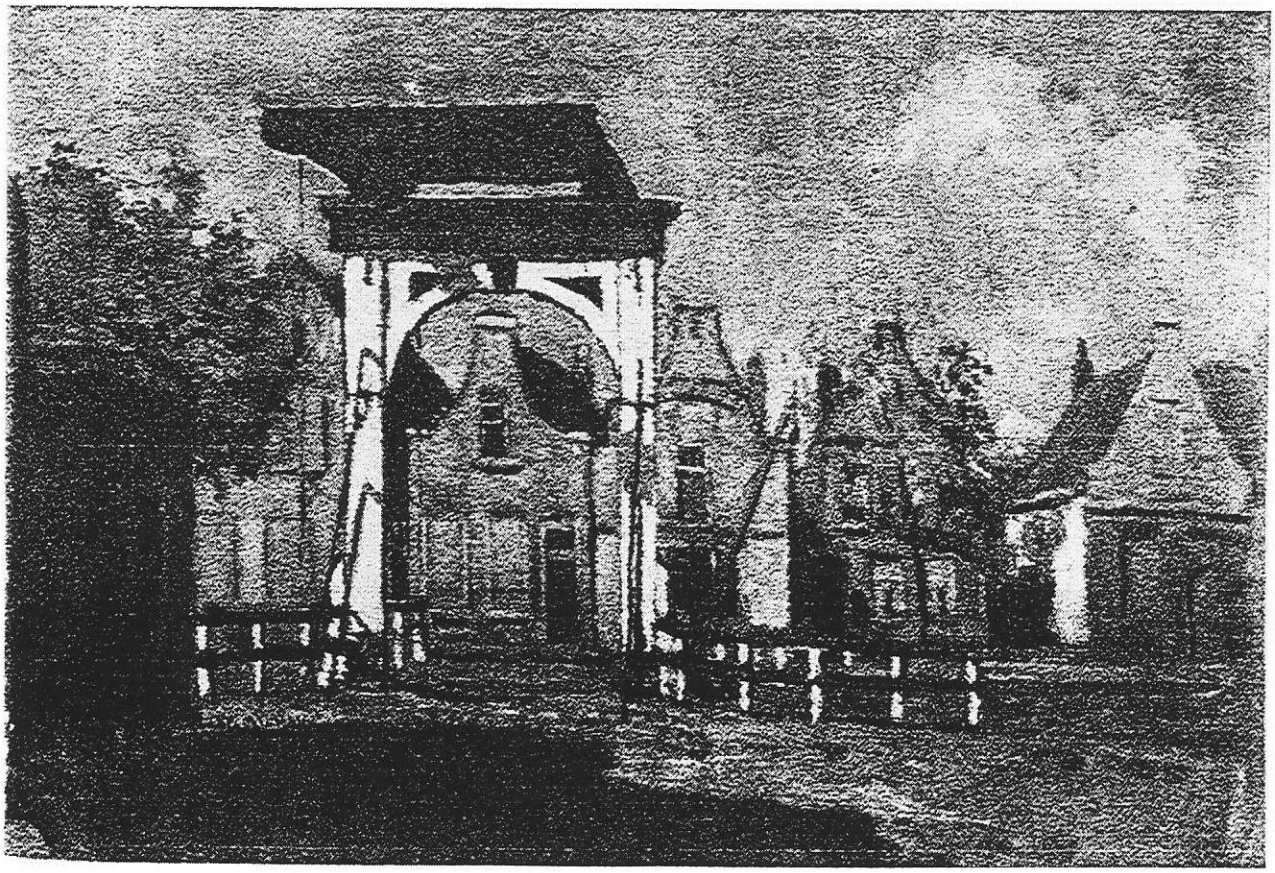

De Valbrug in Schipluiden, 1928.

Het paard en de mus

In 1904, toen Jan Heesterman veertien jaar was, maakte hij al veel werk van zijn hobby: tekenen. Vooral het buitenleven en de natuur hadden daarbij zijn aandacht. In de omgeving waar hij woonde. waren, waren een paar stalhouders gevestigd. Dit was voor de jonge Heesterman een geschikte gelegenheid om zich te oefenen in het tekenen van levende wezens, in dit geval paarden.
In verschillende houdingen werden de dieren op papier tot leven gebracht, gewoonlijk op stal, in de buurt van de voer- of drinkbak. We zien dat Jan Heesterman, hoewel hij nog heel jong was, de dieren goed geobserveerd heeft. De intelligentie en de verschillende geaardheid van de dieren komt duidelijk tot uiting. De tekeningen kunnen gezien worden als een demonstratie van het feit, dat paarden altijd een bijzondere band met de mens hebben gehad en nog hebben en dat niet alleen op de boerderij.

Op de achterkant van één van de tekeningen, die op een briefkaart zijn gemaakt, heeft Jan Heesterman een versje geschreven. Het is zo aardig dat we het hierbij willen afdrukken.

Het paard en de mus

"Paard, uw krib is boordevol
En mijn buikje leeg en hol;
Mag ik ook een hapje of twee?"
"Hé jawel mus, eet maar mee,
Pik maar toe, zoveel je kunt;
't Is je allerbest gegund".
Mus was erg in haar schik,
At haar kleine buikje dik
En ze dankte voor 't onthaal
't Vriendelijk paard wel duizendmaal.
"Maar vertel eens", sprak ze toen
"Kan ik ook iets voor u doen?
Want ik zie, je hebt verdriet
En het eten smaakt je niet".
"Och", zei 't paard, "er zitten wel
Honderd vliegen op mijn vel;
't Is haast niet om uit te staan,
Zoveel pijn doen zij mij aan".
"O" sprak mus, "is 't anders niet
Ik weet wel raad voor dat verdriet".
Meteen vloog zij op 't paard zijn kop
En hapte al de vliegen op.

Jan Heesterman, 1904

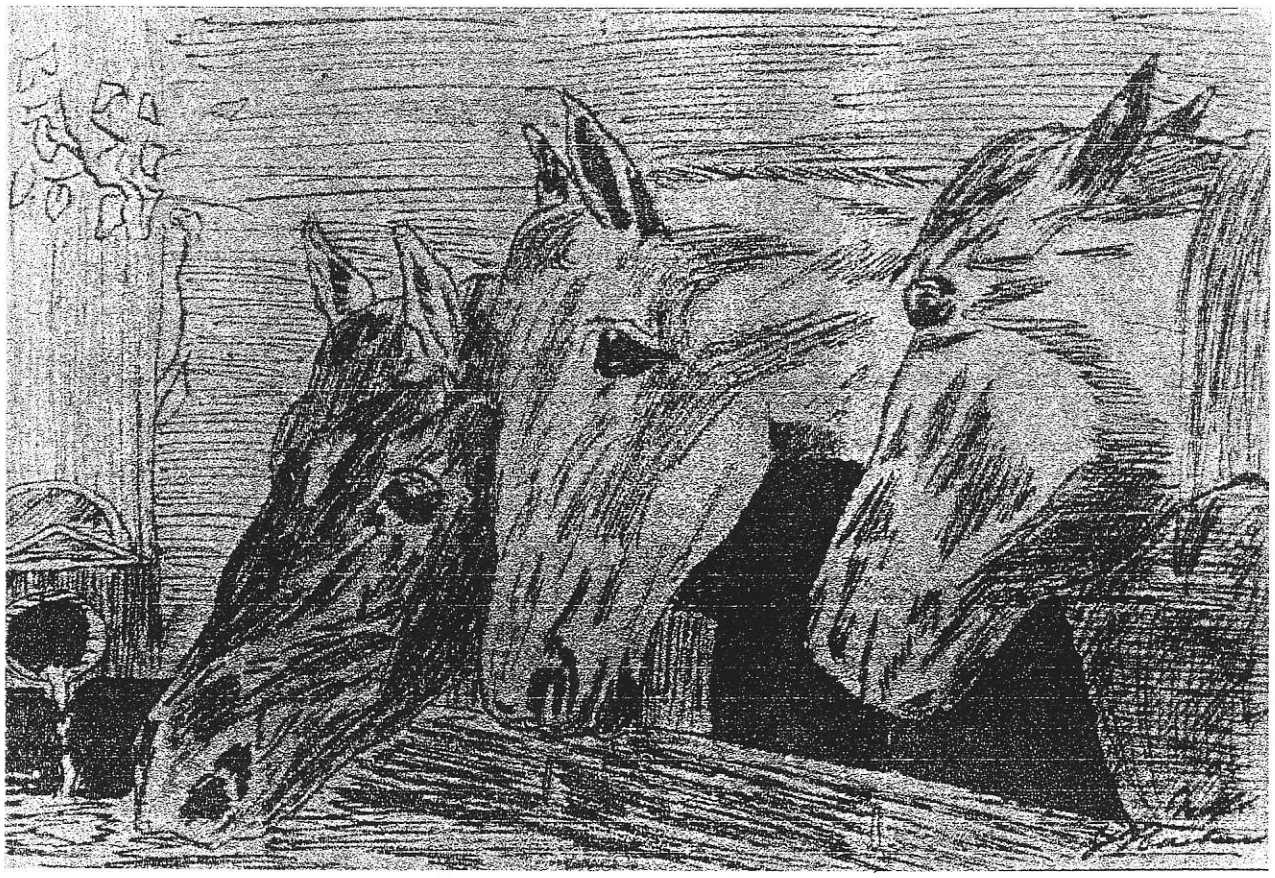

Johan Barthold Jongkind (1819 - 1891)

J.W. Moerman

Op de omslag van één van de boeken van Maarten 't Hart 'De steile helling' vindt men het schilderij 'Schaatsers te Maassluis" van Johan Barthold Jongkind. De keuze van deze afbeelding hangt samen met het feit, dat deze populaire schrijver in dit boek uitgebreid aandacht besteedt aan zijn geboortestad. Hij schetst een bijzonder aardig beeld van het leven in een volksbuurt in de jaren vijftig van onze eeuw. Het schilderij van Jongkind is gekozen omdat de aanblik van de stad, vanaf de kade van de Wippersmolen, in honderd jaar tijd niet noemenswaard was veranderd.

Volgens de auteur had het wintergezicht in de koude februarimaand van 1957 geschilderd kunnen zijn, terwijl het anno 1998 lijkt alsof zich achter de molen een andere stad bevindt. Het is overigens de tweede keer dat een schilderij van Jongkind de omslag siert van een boek van Maarten 't Hart. De roman 'De Jakobsladder' bevat 'De waterweg naar Delft' (1844), met het jaagpad langs de Vliet tussen Den Haag en Delft.

Door het gebruik van deze afbeeldingen maakt een breed publiek kennis met het werk van een schilder die in verschillende opzichten kan worden vergeleken met Vincent van Gogh, Beiden zijn in Nederland geboren, maar hebben een groot deel van hun leven in Frankrijk doorgebracht. Ze hadden allebei psychische moeilijkheden die zich vooral op latere leeftijd openbaarden. Ook hebben ze tijdens hun leven grote tegenwerking ondervonden en waren ze in schilderkunstig opzicht hun tijd vooruit.
Hoewel Jongkind in de ontwikkeling van de West-Europese schilderkunst een niet te onderschatten rol heeft gespeeld, heeft hij in tegenstelling tot Van Gogh geen grote algemene bekendheid gekregen. Dat wij in dit jaarverslag enige aandacht aan hem besteden, hangt samen met het feit, dat hij meerdere situaties in en om Midden-Delfland topografisch juist heeft weergegeven. Het betreft onder andere een aantal wintergezichten, waarvan enkele hierbij zijn afgebeeld.

Johan Barthold Jongkind werd op 3 juni 1819 te Lattrop (bij Denekamp in Overijssel) geboren. Al op jeugdige leeftijd verhuisde hij naar Vlaardingen en Maassluis. Als klein jongetje mocht hij met zijn vader, die ontvanger van de accijnzen was, mee aan boord van de schepen in de haven. Hij was dol op water en tekende alles wat hij om zich heen zag: de vaartuigen, rivieroevers en de weilanden daarachter. Het notarisambt, waartoe hij eigenlijk was voorbestemd, trok hem niet aan en hij ging lessen volgen aan de Tekenacademie in Den Haag. Tekenen en aquarelleren leerde hij van Andreas Schelfhout, vooral bekend om zijn romantische winterlandschappen. Uit zijn beginperiode dateren behalve schetsboeken met studies een aantal romantische landschapjes.

J.B. Jongkind, zelfportret, 1851.
Schilderij, 18 x 15 cm.

Wintergezicht, 1862. Schipluiden?

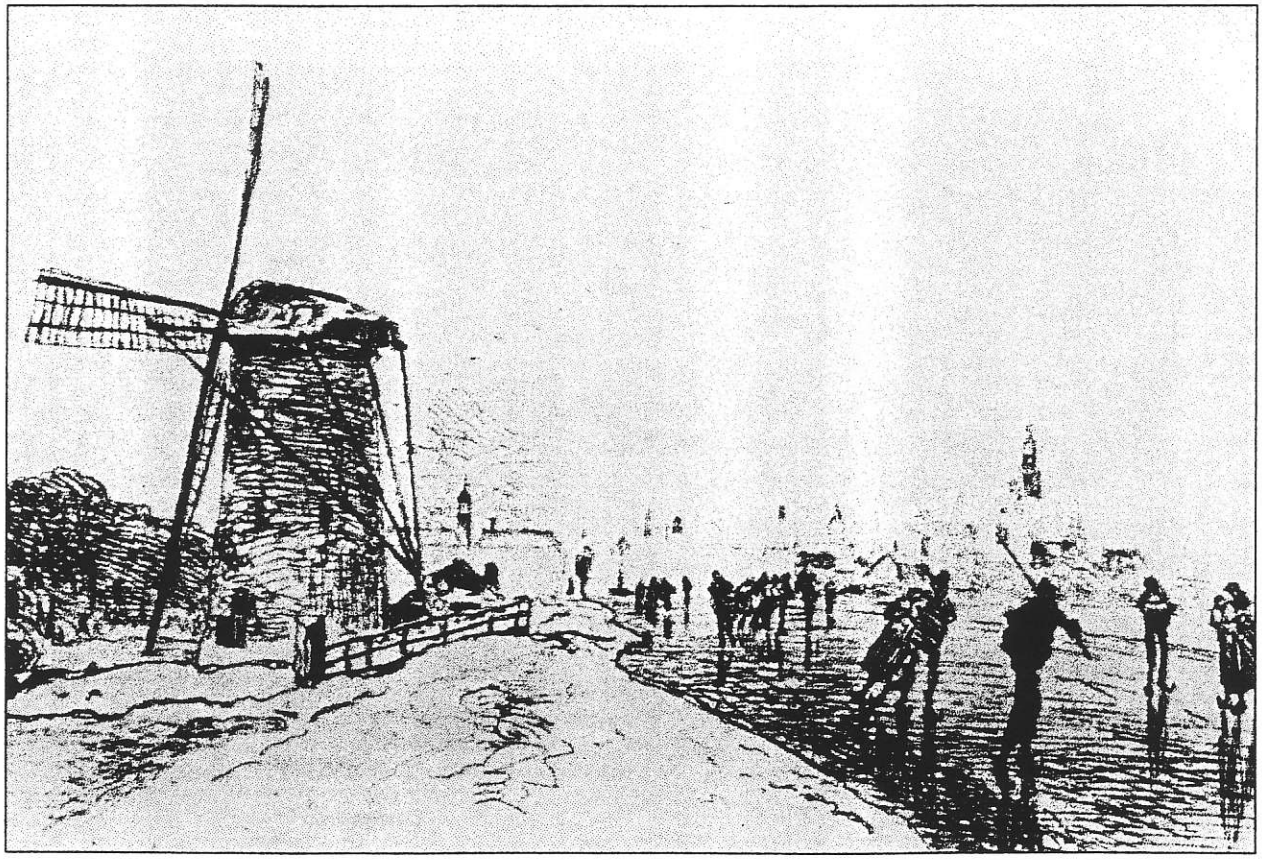

Schaatsers bij Maassluis, 1862, ets, 22 x 31 cm.
Gemeentemuseum Den Haag

In 1846 ging Jongkind naar Parijs, daartoe in staat gesteld door een studietoelage van de Prins van Oranje (later koning Willem III). Hij kreeg les op het atelier van Isabey, die tot de beroemdste schilders van zijn tijd behoorde. Met zijn medeleerlingen tekende Jongkind veelvuldig aan de Normandische kust. Spoedig bleek dat hij zijn leermeester in bepaalde opzichten vooruit was. Omstreeks 1850 ontstonden zijn lichte strandgezichten met heldere, sprekende kleuren. De Nederlandse schilders uit die tijd bewonderden Jongkinds werkwijze, waarmee hij meer licht en een grotere dieptewerking wilde bereiken. Een duidelijke verwantschap hiermee is te zien bij de Haagse School. In de jaren vijftig was Jongkind in Parijs een bekende figuur. Hij ging volledig op in het kunstzinnige en spirituele leven van de wereldstad. Hij kreeg er de bijnaam 'Schilder van de Seine'. Voor een tweetal schilderijen, ingezonden naar de Parijse Salon van 1852, ontving hij de medaille derde klasse. Veel roem heeft hij geoogst met zijn maangezichten. Aan dit genre leest men zijn bewondering af voor de 17de eeuwer Aert van der Neer.

In 1855 - zijn toelage was inmiddels ingetrokken - ging Jongkind terug naar Nederland: depressief, eenzaam, verslaafd aan drank, zijn gezondheid aangetast. Op zijn functioneren als kunstenaar hebben deze verschijnselen echter nauwelijks invloed gehad. In Nederland, waar hij voornamelijk in Rotterdam woonde, duurde de eenzaamheid voort. Hij kende niemand meer en ondervond nergens belangstelling voor zijn werk.

De grote ommekeer in zijn leven kwam in 1860. Negentig (!) Parijse vrienden, onder wie Corot, Daubigny en Rousseau, organiseerden dat jaar een veiling van hun schilderijen. Van de opbrengst lieten zij Jongkind terugkeren naar Frankrijk. Toen bleek dat men hem tijdens zijn afwezigheid niet vergeten was. Integendeel, zijn werk was in Parijs steeds meer in de belangstelling gekomen. Niet alleen in artistiek opzicht vormde 1860 voor Jongkind een keerpunt, ook zijn persoonlijk leven veranderde door de kennismaking met madame Josephine Fesser-Borrhée. Zij zou zijn verdere levensweg in belangrijke mate beïnvloeden door haar genegenheid voor hem en haar be-

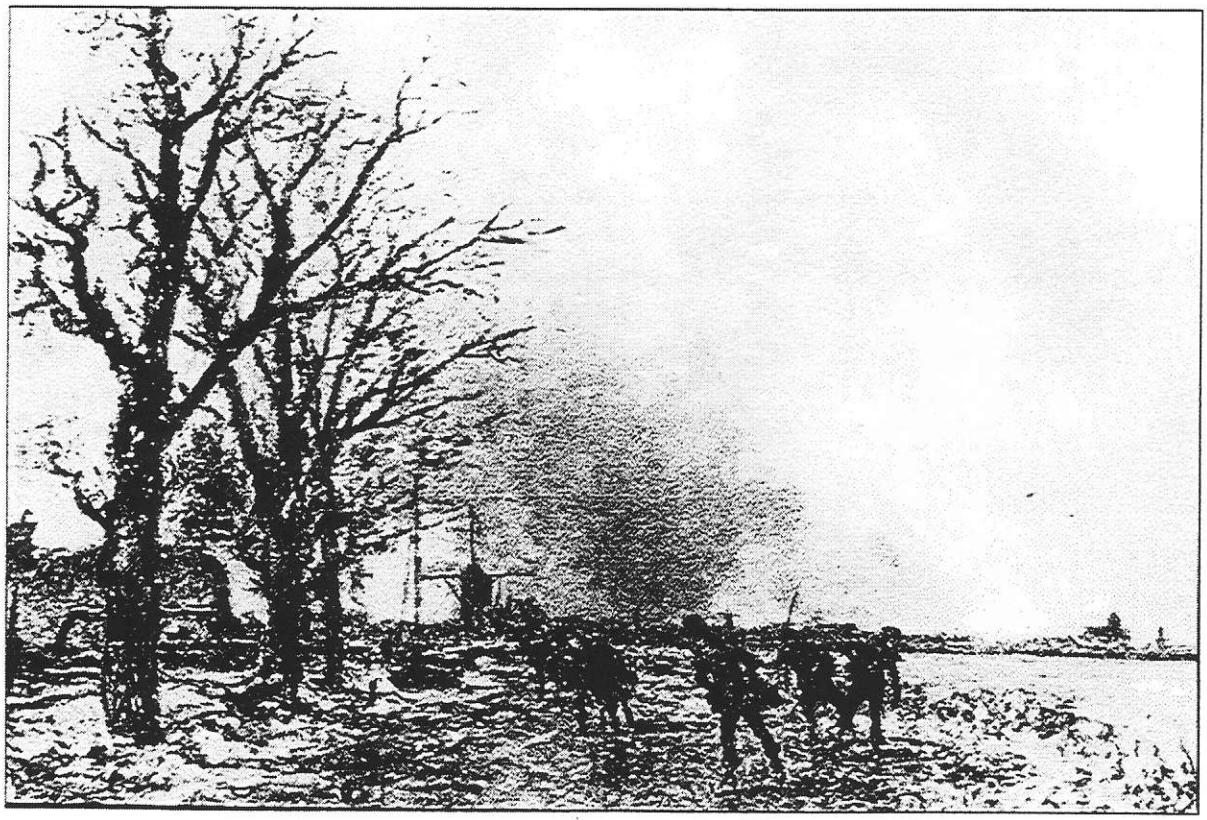

IJsgezicht bij Rotterdam, 1866.
Schilderij, 58,5 x 71 cm. Particuliere collectie.

wondering voor zijn werk. Madame Fesser was Nederlandse van geboorte en schilderde zelf ook. In die tijd reisde hij veel en voelde zich vrijer. Zoveel zelfvertrouwen had hij, dat de weigering van zijn inzending voor de Parijse Salon van 1860 hem nauwelijks deerde.
In 1862 maakt Jongkind voor het eerst etsen. Paul Signac noemde ze de mooiste 'schildersprenten' die men zich kon indenken. Diende in Rotterdam de aquarel nog als studie voor een groter werkstuk, in de jaren zestig ontwikkelde zijn waterverfschilderij zich gaandeweg tot een zelfstandig kunstwerk. Voor deze techniek had Jongkind een bijzondere aanleg. In 1863 hingen zijn drie ingezonden werken op de 'Salon des Réfusés'. Het jaar daarop trok hij er samen met Monet, die hij al eens eerder ontmoet had, op uit. Later zou Monet schrijven: "Hij vulde aan wat ik van Boudin had geleerd, maar van dat ogenblijk af was Jongkind mijn ware meester. Ik heb aan hem de beslissende scholing van mijn oog te danken". De waardering voor Jongkinds werk groeide en hij kreeg voortdurend bestellingen. Tussen 1866 en 1869 is hij nog een paar keer voor een korte periode in Nederland terug geweest. Hij werkte toen in Rotterdam en Dordrecht. Vooral zijn laatste verblijf in Dordrecht heeft hem nog jaren daarna geïnspireerd tot een reeks van werken.

In 1870 vestigde Jongkind zich voorgoed in Frankrijk. Aan het eind van de jaren zeventig ging hij in La Côte-Saint-André in de Dauphiné wonen bij de familie Fesser. La Côte is een vrij vlak en weinig boeiend gebied, maar hij wist er altijd schilderachtige plekjes te vinden.

De winters bracht hij door in Parijs. In zijn laatste levensfase leed hij in ernstig mate aan vervolgingswaanzin. Hij maakte in die periode veel aquarellen, waarvan hij ons prachtige voorbeelden heeft nagelaten. Op 9 februari 1891 stierf Jongkind in het hospitaal van Saint-Egrive, dichtbij Grenoble. Hij werd begraven in La Côte-Saint-André.

Jongkind als etser

In 1862 ging Jongkind - hij woonde toen in Parijs - voor het eerst etsen. Een aanleiding was de oprichting van de 'Société des aquafortistes', waarin men hem ook vroeg mee te doen. Het was een wat vreemd verzoek, omdat hij nog onbekend was met het beroep van graveur. Wel was hij langzamerhand in Frankrijk een gewaardeerd kunstenaar geworden.
Naast hem waren onder meer Corot, Millet, Manet en Monet als lid gevraagd. Bij de uitgever Cadart et Chevalier (rue St. Jacques) werden de bladen uitgegeven. Bij Delâtre, de bekendste drukker van etsen in Parijs, kwam van Jongkind een serie van zes Hollandse gezichten ('Vues de Hollande') uit, die Cadart ook distribueerde. Ze vielen erg in de smaak. Jongkind maakte tussen 1862 en 1873 tweeendertig etsen. Aanvankelijk vergat hij zijn naam in spiegelbeeld te etsen.

De map met zes Hollandse gezichten is gevat in een omslag, waarop ook een ets is te zien. Jongkind liet daarbij een stuk in het midden open om er bij het weggeven een opdracht in te kunnen zetten. Zo heeft hij onder meer een map aan de bekende Franse dichter Charles Baudelaire aangeboden (zie hieronder). Bau-

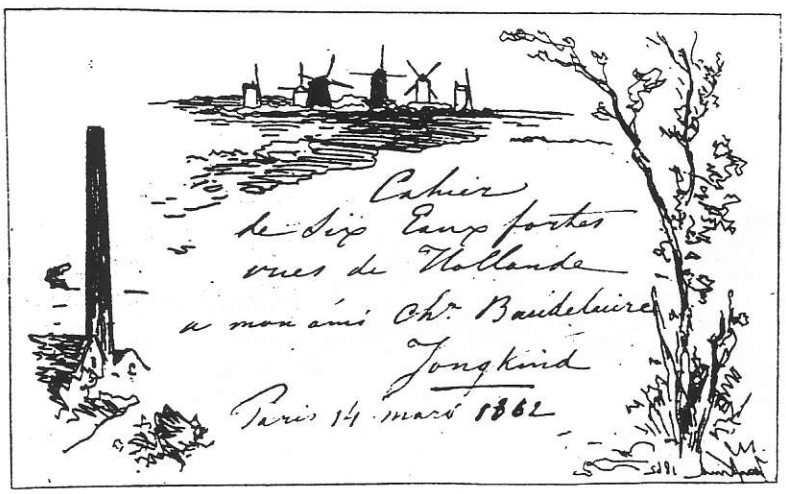

'Enveloppe' van de zes etsen van Nederland, gemaakt in 1862 met inschrift ('Six vues de Hollande').

delaire schreef op 14 september 1662 in 'Le Boulevard': *"Jongkind, de charmante en onbevangen Hollandse schilder, heeft enige bladen uitgegeven waaraan hij het geheim heeft toevertrouwd ... van de grote rivieren en verre horizonten van zijn nobel vaderland - typische kleine modellen van zijn schilderijen, schetsen die iedere liefhebber die gewend is de ziel van een kunstenaar terug te vinden in zijn snelle krabbels, zal weten te ontcijferen."*

De zes Hollandse gezichten kunnen ontstaan zijn naar aanleiding van beelden of schetsen die Jongkind uit zijn geboorteland heeft meegebracht. Jongkind kende uit zijn jeugd de trekschuitroutes tussen Rotterdam en 's-Gravenhage en tussen Maassluis en Delft. Meerdere malen heeft hij deze afstanden te voet of per trekschuit afgelegd. Jongkind is altijd een scherp waarnemer van de realiteit geweest. Reeds op jonge leeftijd maakte hij schetsen van plaatsen en vergezichten die hij onderweg ontmoette. Er zijn aanwijzingen dat de zes Hollandse gezichten situaties weergeven, die hij op de route Delft - Maassluis regelmatig heeft gezien. Eén ets – de onderstaande afbeelding – lijkt de boerderij/herberg van Zouteveen aan de Vlaardingsekade af te beelden. Tegen het jaagpad zien we een zeventiende eeuwse boerderij met schuur. Het voorhuis met de uitgebouwde tuitgevel, waarvoor enkele bomen staan, vertoont een opvallende gelijkenis met het huidige pand, dat zijn oorspronkelijk vorm heeft behouden en nu als besloten museum dienst doet. Het voormalige rechthuis van Zouteveen was in de negentiende eeuw nog een pleisterplaats voor jagers en schippers. Op het water, de Vlaardingervaart, zien we twee zeilschepen, waarvan de eerste een bok lijkt te zijn, een scheepstype dat naast de westlander het meest in deze omgeving werd gebruikt. De watermolens kunnen van de Broekpolder en Aalkeetpolder zijn. Overigens paste Jongkind soms de werkelijkheid aan om de compositie te verbeteren. Veel van zijn oeuvre is echter heel goed te lokaliseren. Een studie naar zijn werk dat betrekking heeft op deze streek lijkt de moeite waard.

Literatuur

Victorine Hefting, *Catalogus bij een tentoonstelling over het werk van Jongkind.* Rijksmuseum Twenthe 1971.

Victorine Hefting, *Johan Bartold Jongkind 1819-1891.* Catalogus Dordrechts Museum 1982.

Victorine Hefting, J.B. Jongkind. *Voorloper van het impressionisme.* Amsterdam 1992.

Paul Signac, *Jongkind (1819-1991).* Paris 1927.

Elisabeth Stades-Vischer, *Jongkind, een Hollander in Frankrijk.* Zutphen 1991.

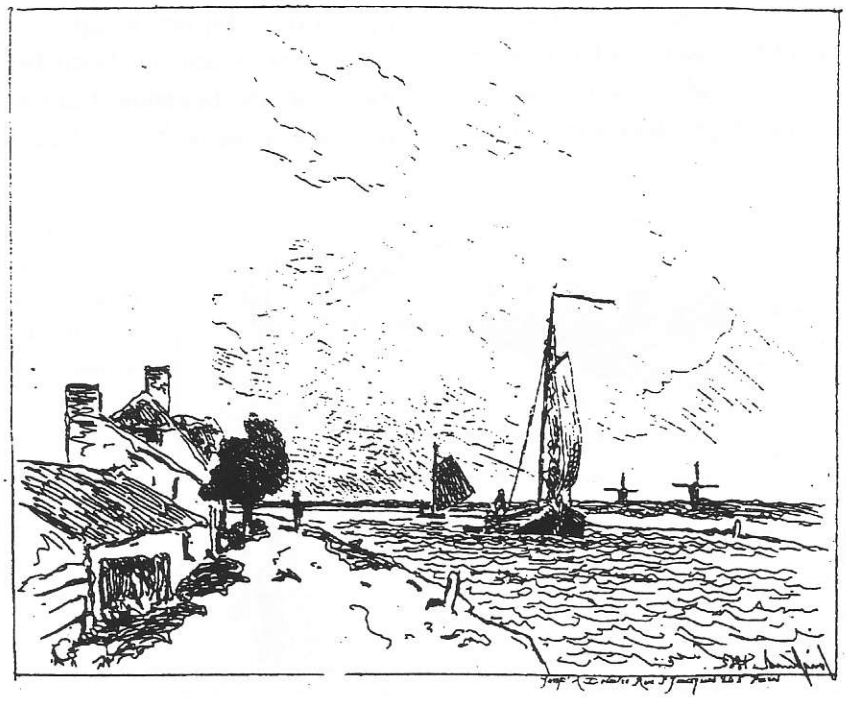

Dirk-Jan van Arum

L.M. van Velzen

Dirk-Jan van Arum werd geboren in 1906 te Delft. Hier woonde en werkte hij als kunstschilder en als plateelschilder bij de Porceleijne Fles. Zij opleiding ontving hij op de Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag en van C.J. Mension te Delft.
Van Arum is vooral bekend als schilder en aquarellist van landschappen. Hij schilderde zoals hij er uitzag, heel netjes.
Van Arum had de gewoonte om van zijn schilderstukjes meerdere exemplaren te maken. De één hing hij op in een café in de plaats waar hij het schilderij had gemaakt, het andere hield hij zelf. Als het exemplaar in het café verkocht was (de koper betaalde de koopsom aan de kastelein), kopieerde hij het achtergehouden exemplaar en hing het nieuwe op de plaats van het verkochte werkje. Soms zaten daar heel wat jaren tussen. Een aardig voorbeeld is een schilderstuk van de Hoornse brug, gezien vanaf de Tramkade, gedateerd 1940, dat echter de situatie van rond 1928 weergeeft (zie afbeelding).

Van Arum, overigens van de schilders die in dit jaarverslag zijn genoemd de enige die ik gekend heb, overleed in 1967. Na zijn dood, in datzelfde jaar, is in het Museum Lambertus van Meerten in Delft een tentoonstelling aan hem gewijd.

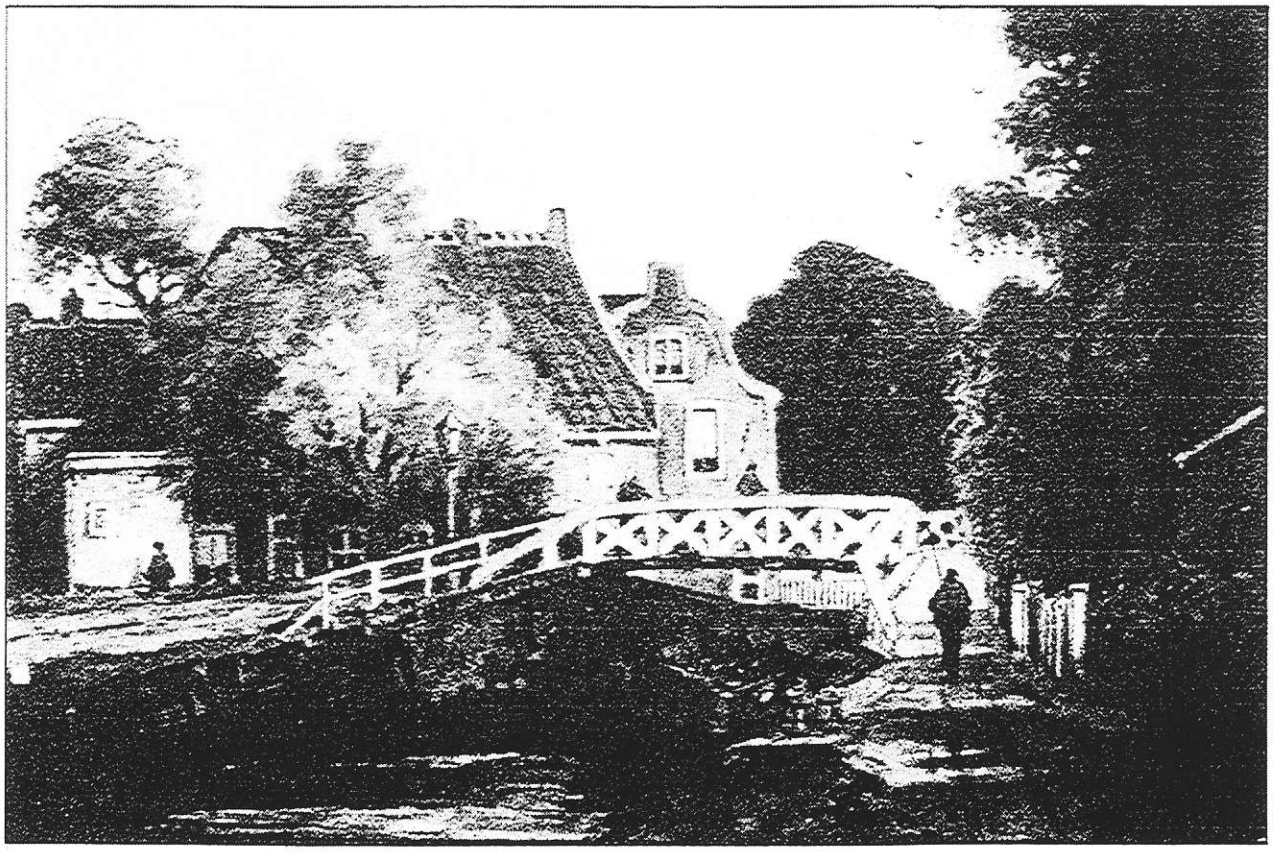

De Hoornse brug, ca. 1928.
Rechts de Tramkade, met vlonder. In het huis in het midden, Hoornsewal 4, is nu een snackbar gevestigd (de eens zo mooie klokgevel is inmiddels grondig verbouwd). Het huis links daarvan is al lang geleden gesloopt.

Jan Schaap

L.M. van Velzen

Jan Schaap (geboren december 1895), heeft een uitgebreide opleiding genoten. Hij was leerling van de Academie voor Beeldende Kunst, zowel in Den Haag als in Rotterdam. Onder leiding van Anton Pieck (1915-1917) behaalde Schaap de akte L.O. tekenen. Evenals Jan Heesterman kreeg Jan Schaap schilderlessen van H. Schaap (zijn broer) te Rotterdam. Van P. Bloem leerde hij het glasschilderen.

Schaap was een veelzijdig kunstenaar die verscheidene prijzen heeft behaald. Hij schilderde, aquarelleerde en tekende landschappen, stadsgezichten, portretten en stillevens.
Jan Schaap overleed in 1971.

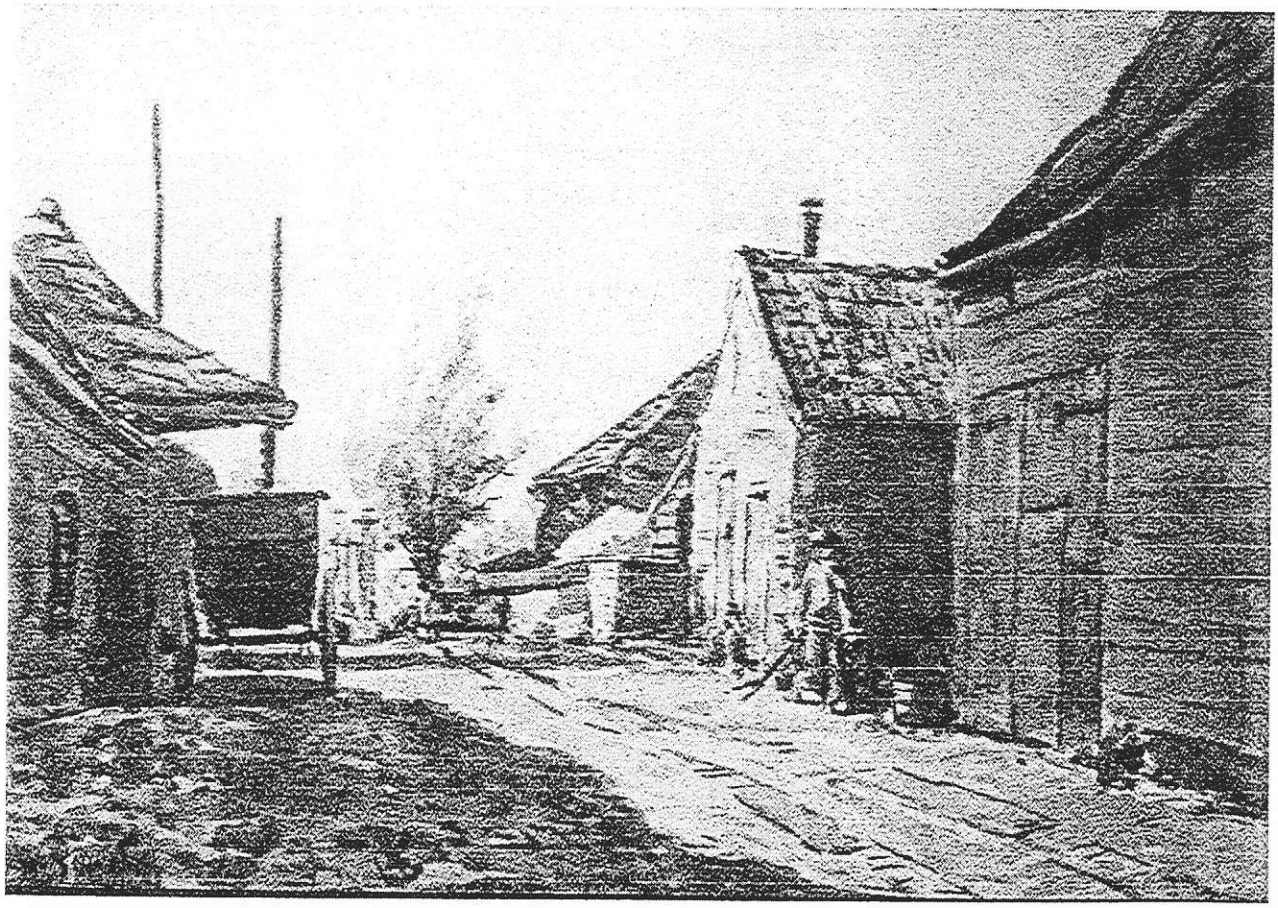

Boerenerf (locatie onbekend)

Jan J. van der Stap

L.M. van Velzen

Jan van der Stap, geboren in 1874 te Delft, woonde en werkte in Delft. Hoewel hij tekenles had gevolgd, vormde hij vooral zichzelf. Van der Stap schilderde, aquarelleerde en tekende (pastel), in de trant van de Haagse School, stads- en dorpsgezichten in de omtrek van Delft.

Er is van hem niet veel werk meer te vinden. Mogelijk heeft hij tijdens zijn leven het meeste van zijn stukken aan particulieren verkocht. Van der Stap overleed in 1940.

Boerderij Kleyweg bij de Suikerheul, Den Hoorn., gezien in de richting van Wateringen.

Reggie Scherpbier

L.M. van Velzen

Reggie (Regnerus Jan Eduard) Scherpbier werd geboren in 1910 in Middelstum (Gr.). Hij woonde en werkte tot 1935 in de stad Groningen. Na enkele jaren in Amsterdam te hebben gewoond, vestigde hij zich in Delft. Tot zijn werkterrein behoorden onder andere Den Hoorn en Schipluiden. Schilderde, aquarelleerde en tekende (pen en pastel) landschappen, stillevens en portretten.
Het Gemeentearchief Delft bezit een aantal aquarellen en tekeningen van zijn hand.

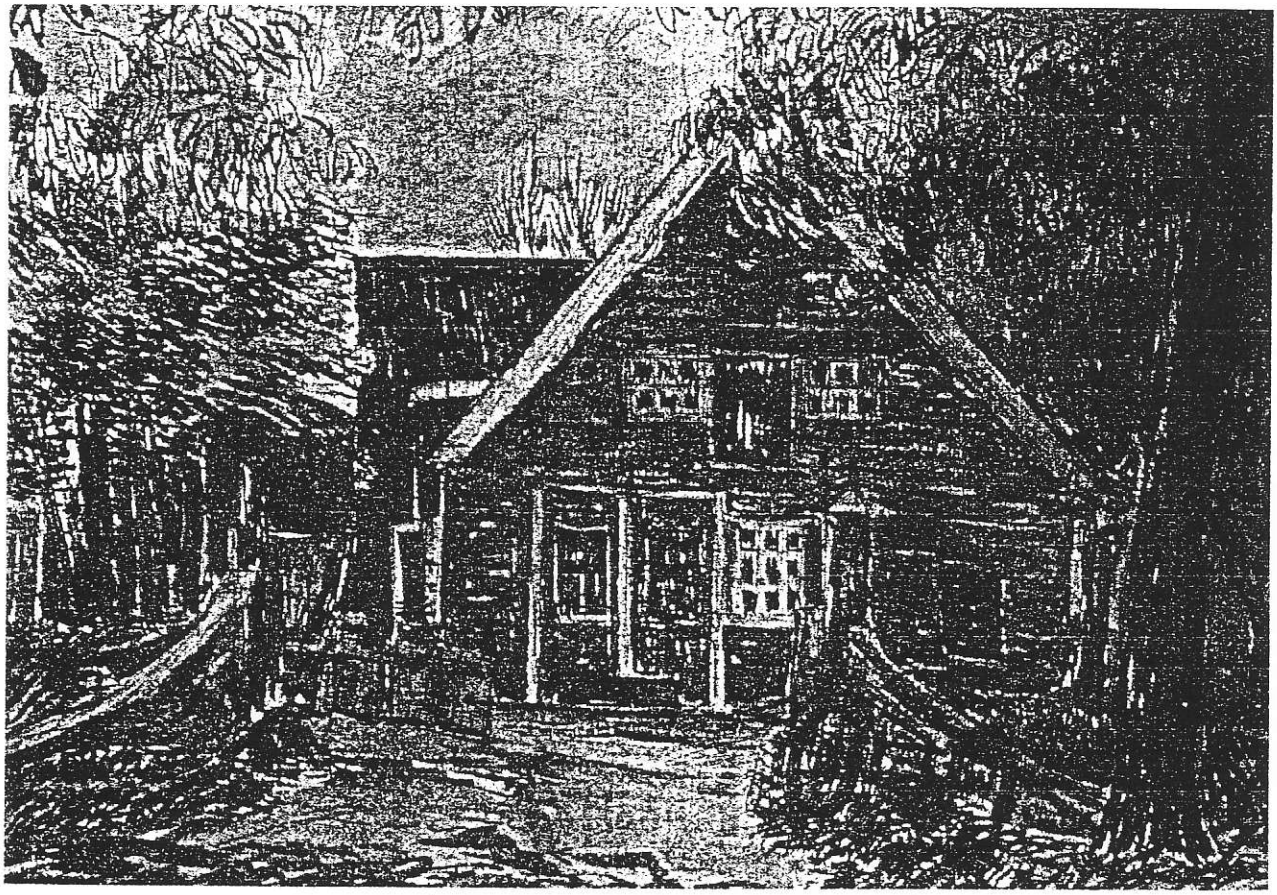

De timmermanswerkplaats van de gebr. Bakker in Abtswoude.
Deze werkplaats stond ± 100 m ten westen van het ouderencentrum "Stefanna". Het is gesloopt bij de aanleg van de Provinciale weg.

Octave DeConinck

H. Brik

Octave DeConinck werd geboren op 20 juli 1894 te Amsterdam.
Vóór de Tweede Wereldoorlog was hij in Rotterdam werkzaam als tekenaar/journalist voor de Nieuwe Schiedamse Courant. Na het bombardement op Rotterdam in verhuisde hij in 1940 naar Schiedam.
In zijn Schiedamse periode heeft niet alleen deze stad maar ook de omgeving in een groot aantal tekeningen vastgelegd. Op zijn zwerftochten, op zoek naar fraaie motieven, kwam hij ook een aantal malen in Schipluiden terecht. Soms nam hij, achter op de fiets, zijn zoontje Victor mee (inderdaad, de bekende TV-presentator Victor DeConinck). Deze werd dan, met een glaasje Ranja, in café *De Vergulde Valk* gestationeerd.
Octave DeConinck overleed op 16 mei 1974 te Schiedam.
De onderstaande tekening van Octave DeConinck toont de helaas omstreeks 1960 afgebroken boerderij Arkesteijn. Deze stond op de huidige Burg. van Gentsingel, aan de kant van de Gaag. Enkele oude bomen herinneren nog aan deze boerderij.
DeConinck heeft van deze boerderij, de stallen en het erf meerdere tekeningen gemaakt.

Tekening van de voormalige boerderij Arkesteijn te Schipluiden, anno 1662.
(Oorspronkelijke grootte 20 x 28 cm).

THIEND-
GEWAS
VANDE
HEERLYKHEYT
VANDE
ZOUTEVEEN

TE KOOP voor dezen Jare. 1735

DEn Wel. Edel. Geboozen Heer Ewout vander Dussen Heer van Souteveen in Middelharnasch &c. is van Meyninge in het Openbaer te verkopen het Thiend-Gewas voor desen Jaare 1735 Gevallen op de Souteveen Voorst.

Jmant die gadinge heeft om te kopen Komen op Woensdagh den 27 July deses Jaars 1735 s' morgens de klokke Thien ure Precys ten Huyse van de wedue Willem Vandyk gewesene Bode van de voorsz. Heerlykheyt vande Souteveen Woonende aende Vlaerdinger vaart by 't Schouw en doe syn Proffyt.

Zegt het voort.

Te DELFT Gedrukt by REINIER BOITET.

Aankondiging van de verkoop, op 27 juli 1735, van een "Thiend-Gewas" in Zouteveen, dat wil zeggen een stuk land waarop het tiendrecht rustte. Een tiende deel van de landopbrengst moest door de nieuwe eigenaar worden overgedragen aan de vroegere landheer. Ongeveer ware grootte.

Onlangs heeft de Historische Vereniging Oud-Schipluiden van de Schipluidense Ondernemersvereniging een authentieke aankondiging uit 1735 van de verkoop van een "Thiend-Gewas" ten geschenke gekregen (bovenstaande afbeelding).
Dankzij deze geste van de ondernemers is een origineel Schipluidens document voor de eigen omgeving bewaard gebleven.